

VYPRÁVĚNÍ O BUDERÁŽI

Obsah

VYPRÁVĚNÍ O BUDERÁŽI

- 1 Poloha a hospodářství
 - 2 Z historie obce a okolí
 - 3 Společenský život
 - 4 Paměti z doby válek, účast v armádě
 - 5 Svědectví válečné události
 - 6 Návrat domů
 - 7 Ze života spoluobčanů
- Přílohy

Autor:

Ing. Josef Kindl

Konzultanti:

František Vyhnálek

Ing. Václav Kubelka

L.P. 2011

Poloha a hospodářství

Z historické mapy Volyně (Hofman - Klicpera 1995) vyčteme, že západní částí naší obce protéká řeka Zbytinka. Řeka zde tvoří nesouvislý oblouk a jižním tokem ze západu na východ, podél pozemků obcí Svatá a Mosty, směřuje do oblasti města Ostrohu, kde ústí do větší řeky Goryň. Kromě toho do zmíněného oblouku Zbytinky, vtéká mírně vlnitým terénem obce, malý užitkový potok vyvěrající východně v okolí Petrikovštiny (příl. č. 1).

Obvykle k řece přiléhají louky. Podobně tomu bylo i zde. Zejména cesta do Svaté a Mostů byla lemována souvislými lány luk.

Na Zbytince byla řada uměle vybudovaných rybníků. Na těch se hojně stavěly mlýny. Postačila hráz s vodním náhonem a mlýn roztáčel potřebná zařízení. Občas, když mlýn byl v klidu, rád jsem poslouchal šepot klouzavé vody a dole pod náhonem - vantrokama¹ chytal ryby. Mělo to větší kouzlo, nežli chytání někde na řece. Bylo to u mlýna Dědouchových.

S výjimkou mlýna u Kubových, kde mlýn poháněla Francisova turbina, byly mlýny, které jsem znal (spíše jen viděl) na mlýnské kolo. Znal jsem jich pět; v Sujmech, u Dědouchů, u Kubových, ve Svaté a velký mlýn v Mostech. Všechny měly jednoduché technologie. Více-méně se obilí šrotovalo a proséváním se oddělovaly otruby. Kvalitnější mouku na buchty, bylo možné dovést z jiných vzdálenějších mlýnů válcových. Z Buderáže jsme dojížděli nejčastěji do mlýna Hovorků v Hulči. Hovorkovi bratři byli známí, kromě provozování mlýna, též pěstováním řepy na pronajatých panských polích, pro účely mizočského cukrovaru.

Stran hospodářství, až na nepatrné výjimky, se žilo „na půdě“. Průmyslová výroba v obci nebyla. Několik profesních řemeslníků, se obvykle přižívalo na půdě. Ty, které jsem znal, mne o tom názorně přesvědčovali. Například obuvník Šlezinger, strýc kolář Šejna, kovář Tomín, kovář pan Čech v Sujmech, všichni dělali řemeslo, jako sousedskou výměnnou spolupráci a většinou sami bez pomocníků. V nutných případech volali člena rodiny nebo souseda, aby pomohl. Vzpomínám z vyprávění, že strýc Otmar v Moldavě, při své kovařině, volával manželku ke druhému kladivu, když se roztahoval větší ohřátý kus. Strýc Šejna měl dílnu spojenou s obytnou místností, aby mohl dělat vícero prací najednou. Vídával jsem občas sousedskou výpomoc Pepy Štrajta u kováře Tomína.

Pochvala patří vžitě tradici našich předků, která velela, aby hospodář ovládal nějaké řemeslo jako zálohu. Řemesla byla zastoupena střídavě tak, aby si sousedé vzájemně vypomáhali. Otec například uměl tesařit, strýc Vojtěch uměl řeznické práce, strýc Dvorčuk byl vyučen pekařem, strýc Jindra Novotný byl vždy k dispozici, jako truhlář, když se bez odkladu potřebovala rakev.

¹ vantrok je koryto, kterým byla přiváděna voda na mlýnské kolo neboli vodní motor.

Z dětských pamětí a dětského názoru, bych přece jenom vzpomněl malou průmyslovou výrobu. Byl to mlýn souseda Maksimčuka, doplněný dynamem. Dynamo umožňovalo rozvádět elektrický proud do několika pouličních sloupů. Okukoval jsem tu novotu zblízka. Znal jsem rodinu mlynářovou. Jejich pokrokové zámysly zničili Banderovci² (snad sousedé) v roce 1943, když celou rodinu i s malým děťátkem povraždili. Stačilo prý nějaké nedorozumění uvnitř samotné banderovské organizace. Mlýnu se říkávalo „U Jáкова“.

Vzpomínky o hospodaření uvedeme ještě v povídání o sousedech. Souhrnně lze říci, že dar bohaté ukrajinské přírody využívali naši předkové pracovitě a svorně, s plným nasazením a důmyslem. Od samého začátku usídlení předávali zkušenosti v oborech méně známých ukrajinským sousedům. Vzorem mohly sloužit české zahrady, chmelnice a jiné. Buderáž byla obdobou ostatních vesnic na Volyni. Zcela podrobně je to popsáno v naší volyňské literatuře.

Z historie obce a okolí

Začátky kolonizace (lépe usídlování) našich předků měly společné rysy. Většina jich odjížděla z Rakousko-Uherska hledat obživu. Odborně zpracovaná historická literární díla není nutné rozebírat. Začátky usídlování, život v míru i v dobách válek, a nakonec návrat do Čech, najdeme v ucelené podobě popsané v Dějinách Volyňských Čechů, 1., 2., a 3. díle od doc. Jaroslava Vaculíka z Brněnské univerzity. Také různě doplňující literatura našich autorů je dostupná v knihovnách, v archivech nebo v digitalizované podobě na internetu. Některé méně známé společenské události z 30. let 20. st. na Volyni, tedy i v Buderáži, jsou podchyceny v měsíčnících „PROBUZENÍ“. Ty jsou archivovány v Náprstkově muzeu. Podstatná část všech dokumentů Volyně je k dispozici veřejnosti v Národním archivu v Praze na Chodovci. Památné trojrozměrné předměty mají mít trvalé místo v oddělení Národního muzea v Podbořanech.

Z problémů, které se váží k osídlování Volyně, jak jsou zdokumentovány v 1. díle Dějin od doc. Vaculíka, vybereme některé konkrétnosti spojené s naší obcí Buderáž. Podle věku dědečka Vojtěcha (bylo mu při příjezdu na Volyň 14 roků), bylo osídlování v Buderáži a jejím okolí už v roce 1868. Buderáž patřila tedy mezi první obce. První zprostředkovatelé nákupu půdy od polské šlechty byli svým způsobem podnikatelé František Příbyl, Josef Olič a Josef Svoboda. Oni první zorganizovali poměrně početnou skupinu českých rodin (píše se o 128 rodinách), nakoupili půdu od polské šlechty a založili obec Hlinsk. V krátké době, zřejmě během 1-2 let, těch osad už bylo 12. Mezi nimi obec Buderáž.

² Banderovci, příslušníci Ukrajinské povstalecké armády, UPA, v jejímž čele stál Stepan Bandera.

Při pročitání těchto začátků, mne mimoděk napadá úvaha, že korupce a úplatky měly svou půdu i tehdy. Například „záslužní“ organizátoři Příbyl, Olič a Svoboda, při prodeji půdy v Hlinsku, „spravedlivě“ všem rodinám prodávali 13 ha půdy, ale sobě, z titulu organizátorů, rozdělili po 65 ha této levné půdy.

Rychlý postup usídlování bylo třeba úředně podchytit a řídit. Problémy byly s ruštinou. Proto ruské úřady rozhodly, že české osady, úředně a správně povedou Češi sami. Proto už v roce 1870 byly vytvořeny tři územní celky. Měly název „volosti“. V čele volosti byl stařešina – český starosta. Do úřadu starosty patřila pošta, policajt a správní úředník. Tři první volostní (územní) české celky měly úřady v Lucku, Hlinsku a Dubně. Před Dubnem však byla Buderáž. Ne však dlouho. Vyšším územním celkem byl Újezd, nad ním Gubernie a nejvyšší celek se jmenoval Centrální gubernie. Naše buderážská centrální Gubernie byla Kyjevská. Velká a větší města měla svoji samosprávu v čele s gubernátorem. Později, za Polské vlády, to byl burmistr. Uspořádání území a jeho názvy byly různé. Měnily se podle politického vývoje a změn režimů.

Již z mého „paměťového deníku“ mohu vyjmenovat územní názvy za polského, sovětského a krátce trvajícího ukrajinského režimu.

Za Poláků jsme uváděli adresu: X. Y., Buderáž, gmina Buderáž, powiat Zdobunov, wojwodstwo Luck. V čele obce jsme měli soltysa, skupině obcí velel wójt. Zblízka jsem poznal budovu gminy (cihlová budova), protože v době Sovětů zde byla škola.

Vzpomínám, že posledním českým buderážským soltysem byl můj strýc Dvorčuk. Náhodným listováním v archiváliích strýce Vladimíra Pěchoty, jsem na úředních listech četl podpisy dřívějších soltysů: Jan Vyhnálek (rok 1923) a Josef Novotný - ještě starosta (rok 1918).

K soltysování strýce Dvorčuka zapadá zahájení války 1. 9. 1939. V ten den, kdy Německo přepadlo Polsko, hned v odpoledních hodinách, přijížděli utečenci ze západního Polska. Byli to přímí zvěstovatelé konkrétní války. Jejich útěk na východ, doprovázela německá letadla po celou dobu přepravy vlakem. Soltys organizoval ubytování běženců. Vzpomínám, jak do našeho malého bytu, jsme přijali 4 dospělé osoby (matku se třemi dcerami a mladého pána). Běženci se dlouho nezdrželi. Ihned po obsazení Východního Polska, byli organizovaně, zřejmě podle dohody s Německem, posláni zpět. Snad domů.

Za vlády Sovětů jsme měli obecní úřad (selsovět, ukrajinsky selradu). V Mizoči byl rajon a výš, v Rovně, byla oblast. Se selradou jsem dokonce jednou korespondoval. To už jsem dočasně bydlel u tety ve Lvově a potřeboval jsem nějaký osobní doklad. Vystačila k tomu "bumážka"³ podepsaná holovou (starostou) Maksimčukem a sekretářem Žovtaňukem.

³ bumážka je ruská úřední listina, doklad, potvrzení.

Navíc se mi podařilo obstarat výpis z matriky. To vyřizoval úřad s názvem ZACHS, který zřejmě vlastnil zápisy z mizočského kostela.

Řízením osudu, mne mé "toulavé boty" školáka, na kratší dobu zavedly do okresního (rajonného) úřadu - Rajispolkomu. Dělal jsem zde krátce na brigádě úředníka - byrokrata. Doba chtěla, abych byl narychlo vycvičen jako instruktor protichemické a protivzdušné obrany. Chodil jsem po kancelářích a o přestávkách předčítal brožuru a učil nasazovat chemickou masku. Moje "byrokracie" byla úplnou nickou proti jiným věcem, které jsem viděl kolem sebe. Tak například při stravování v závodce byly místnosti zvlášť pro "načalstvo"⁴, zvlášť pro ostatní "plebs".

Civilní stranický sekretář měl na opasku pistoli. Jednou když mne zavolał, vyslechl jsem jeho pokyny v pozoru jako voják. Vojáci hlídali i civilní úřady. Když se procházelo kolem, muselo se obloukem na druhou stranu ulice.

Pochmurnou dobu války jsme viděli denně.

Ještě vzpomeneme dobu německé okupace. Jak se jmenoval úřad za doby krátké existence samostatné Ukrajiny ani nevím. Stejně nic stabilního nebylo. Žili jsme v neuvěřitelném chaosu.

Jakýsi pokus o samosprávu byl naznačen alespoň v začátcích. Necelý rok jsme chodili do školy, učili se němčinu, výuku zahajovali modlitbou - Bože velkyj jedynyj nam Ukrajinu chrany...

Vzpomínám, že viditelným aktivistou byl studovaný právník Volodymyr Dudko. Byl naším ředitelem školy. Poprvé jsem ho slyšel na mítinku vesničanů u gminy, kde s velmi vlasteneckým nadšením ohlašoval právě vydaný dokument o volné, nezávislé, samostatné Ukrajině, vyhlášený slavnostně ve Lvově, dne 30. 6. 1941. Po přečtení dokumentu v patetickém projevu, zdůraznil právo přednosti Ukrajinců před ostatními. Jak v praxi bránil práva Ukrajinců nevím. Překvapilo mne později, že jsem se s jeho jménem setkal po válce, ve Lvově. Vyučoval prý na univerzitě. Možná, zastřený Banderovec.

Hodí se připomenout, že vyhlášení Samostatné Ukrajiny, provedl Bandera sám bez požehnání Hitlera. Bandera se přepočítal. Hitler ho neodkladně uvěznil. Samostatnost Ukrajiny byla pryč.

Kapitolu o historii okolí zahájím vzpomínkou na naši osadu, ryze český Nový Svět. Osada skoro splývala s okrajovými domy obce, kde se říkalo "V sádku". Byly to domy Pěchotových, Kubelkových a Hlaváčů. Z vesnice vedla odbočka na Nový Svět u cerkvi. Osadou se projíždělo na Buršovku a dále do Dermaně, nebo nalevo do Jezírka a dále do města Mizoče. Předkové - autoři názvu osady, jakoby obdaření duchem poezie, volili název podle

⁴ Načálstvo, je výraz užívaný pro velení či vedení, převzatý z ruštiny.

poetické skladby Antonína Dvořáka - Novosvětská, složenou na oslavu Nové země-Ameriky. Klaním se a smekám!

V popisu okolí vzpomeneme některé sousední obce. U všech blízkých obcí byla zřetelná jakási příbuznost. Ve všech se dodržovala etnická jednotu, tj. smíšené manželství se připouštělo jen výjimečně. Věděl jsem například, že v Buršovce mám příbuzné ze strany babičky, rozené Balounové, že z Dermáně pocházel příbuzný Šimert, že v Jezírku byl matčin bratranec apod. Sousední Buršovka, jako ryze česká, měla svůj vzhled právě české vesnice. Existovala epizoda, že když do Buršovky přijížděli v září 1939 Sověti, dotazovali se "kak zovut etot gorod" (jak se jmenuje toto město). Z Dermáně jsem znal dva Banderovce, ale jen náhodně. V Mizoči, kde jsem pracoval brigádně, zaměstnávali úředníka a mladou učitelku, Banderovce z Dermáně, které nejdříve zatkli a pak používali jako volavky na schůzích po rajonu.

Dermán vzpomeneme pro jeho široko-daleko známý monastyr⁵ - klášter. Klášter jsem několikrát prohlížel zblízka. Bylo to v létě 1938, když jsem doprovázel otce k dermánskému lékaři. Ten léčil tuberu „moderně“ tzv. pneumotoraxem. U zdí monastyru jsme „parkovali“. Dermán je uváděna ve všech historických písemnostech jako obec s hlavním stanem Banderovců za 2. světové války. Z Buršovky se mohlo odbočit na Jezírko a dále přes Mizočik do Mizoče - našeho okresu. V Mizočiku stál na návrší větrný mlýn. Vlastnil jej někdo z příbuzných Hlaváčových. Jednou, v době stupňovaného německého obstruování života, jsme s rodinnou pomocnicí, Nad'ou Hlaváčovou, na větráku tajně semleli trochu obilí.

Mizoč, naše nejbližší městské sídlo, bylo před válkou místem jarmarků a různých trhovišť. V Mizoči byla naše fara, kam jsme skoro pravidelně jezdili do kostela. V Mizoči je pochován otec, sestřička a bráška.

V roce 1966, jako turista, jsem hroby blízkých nenašel. Ze hřbitova vznikl park, z kostela kino. Bylo mi smutno. V Mizoči jsem oslavoval konec války, poznal jsem zde dobré lidi, dodnes tam žijí potomci mých dobrých známých.

Veřejně se málo vědělo, že do Mizoče vedla železniční vlečka, dlouhá 7 km. Vlečka byla napojena na hlavní trať Lvov - Zdobunov v osadě Ozerany. (Ozerany, nikoli české). Vlečka sloužila pro cukrovar. Později, za doby Sovětů, k ní připojili okresní sklad na obilí, jakési silo.

Z doby, asi půlroční brigády v tomto skladu, jsem několikrát „mašíroval“ od vlaku z Ozeran, přímo po kolejích, uprostřed lesa. Někdy, když se vystoupilo v Ozeranech v noci, nebyl pochod po kolejích lesem žádnou idylkou.

Mizočský cukrovar, chloubu místního průmyslu, vystavěli pro hrabata Radziwilovy Češi. Jaroušek Mec mi vyprávěl, že se stavby cukrovaru zúčastnil jeho otec. Cukrovar

⁵ Monastyr, je označení pro pravoslavný klášter.

pracoval i za války. Vydržel nájezdy banderovců. Osobní exkurzi v cukrovaru, mi dopřál uskutečnit v tom roce 1966, můj mizočský známý. Mizoč svojí historií obsahuje mnoho témat. Nelze je stručně popsat.

Do výčtu našich sousedních obcí uvedu ještě Sujmy, Svatou, Mosty a Petrikovštinu.

V Sujmech, na rozcestí z Mizoče do Buderáže, fungoval skvěle vodní mlýn. Naproti přes cestu měl statek pan Nosek. V Sujmech jsem krátce bydlel, jako přiženěný syn Václava Husáka. V Sujmech žili 4 české rodiny: Husákoví, Altmanovi, Čechovi a Noskovi.

Jižní cestou, za tzv. Hradem, podél řeky Zbytinky se jezdilo do Svaté. Odtud vedla podobná vedlejší cesta do Mostů. O Svaté, jako mučednické obci z doby 2. sv. války, napíšeme na jiném místě. Osada Svatá byla jakousi vstupní bránou do Křemenského polesí. Málo se vědělo, že zde existovalo řízené lesní hospodářství. Několik buderážských sousedů zde vlastnilo lesní parcely. Z dochovaných listin u rodiny Růženky Strakové, jsem se zájmem četl, jak tyto parcely prodával stát zájemcům. Nákup a převod do vlastnictví těchto parcel, trval 7 let /1927-1934/. Platilo se, zřejmě, z kuplířských důvodů, zlatými rubly⁶. Vlastníci lesních parcel směli využívat les pouze podle přísně stanoveného státního programu. Z buderážských byli vlastníci parcel: Bitner, Lucuk, Šejna, Kindl, Jančák a Pěchota.

V Mostech měli velký rybník, velký mlýn a chov ryb. Také odsud byla vstupní brána do rozsáhlých lešů. Velký mlýn a větší pila v lese, dávaly osadě ráz obchodně-turistického zátiší. V Mostech žila jediná Češka, moje teta Anna Pichnická. Byli bezdětní, živili se malým obchůdkem. Strýc, Polák, hrdý veterán války, vedl krámek podle svého gusta. Prodával i to co se nepatřilo – tabák, spiritus a podobné pašované věci. Když mu krámek úředně zapečetili, utrl pečeť a prodával dál. Měl přece, z titulu veterána privilegia.

Petrikovštinu, obec na východ od Buderáže, jsem neznal. Z doslechu vím, že zde bydlily 4 české rodiny. Podnět, zmínit se o obci, jsem nabył nedávno, když v seznamu dívek, bojovnic ve Svobodově armádě, jsem vyčetl jména Rolleová a Vienertová. Osobně pak, s Helenkou Křikavovou-Albrechtovou, také ze Svobodovy armády, jsem doupřesnil, že děvčata nebyla z Buderáže, nýbrž z Paterkovštiny.

Společenský život

Češi přijížděli do Ruska z relativně vyspělejšího prostředí. Jejich životní postoje byly po většině kulturnější. Už samotné reformy císařovny Marie Terezie z konce 18. století byly pokrokem. Růst průmyslu v Evropě, obchodně-technické společnosti, se postupně přenášely do Ruska. Čeští podnikatelé, jako Slované, měli příznivé podmínky.

⁶ Rubl, je měnová jednotka v Rusku.

Buditelé typu Palackého navazovali také kontakty kulturní a společenské. Nechyběly náměty k eventuálnímu nastolení české státnosti pomocí Ruska.

Uvádí se, že sotva se buderážští usídlili, sotva postavili "střechu nad hlavou", mysleli na budoucnost svých dětí. Najali budovu, vyhledali českého učitele a již v roce 1870, zřídili školu. Byla to první česká škola na Volyni. Postupně, samozřejmě, přibývalo škol i na jiných místech, měly různou úroveň, různé starosti, různé náboženské peripetie. Fungovaly nezávisle asi 20 let. Postupně přešly do ruských rukou. Mohli jsme pak nejednou vidět u svých rodičů psát česky azbukou.

Čeština však nemohla zaniknout. Kulturní spolky a samotní rodiče měli propojení s českým prostředím v Rakousku. Český jazyk, potažmo českou kulturu si trvale zachovali.

Školství v době Polského státu mělo v osnovách český jazyk jen tam, kde byla česká obec. Větší městský celek, jako byl v Lucku, měl České gymnázium. V Buderáži, jako smíšené obci, jsme měli vyučování v polštině, s předmětem ukrajinštiny. Tedy češtinu jsme neměli ani jako předmět. Naším ředitelem školy byl Kazimierz Bania, třídní učitelka Maria Sněžko. Náboženství učila paní Drozdowská, pravoslavné diakon⁷ Djačuk.

Vzpomínám s úctou na diakona, protože byl skvělým sbormistrem v církevním sboru. Byl vysokoškolsky vzdělaný. Krátce nás učil matematiku, když scházel učitel v prvních týdnech Sovětské vlády v roce 1939. V krátkém období sovětské školy (1939-1941) jsme měli náročnější předměty. Navíc, nás automaticky nechali ve třídě, kterou jsme právě zakončili. Zírali jsme překvapivě, jak škola zavedla zájmové (povinné) kroužky. Vzpomínám, jak ve velkém sálu hasičské zbrojnice, jsem se zúčastnil jako muzikant na mandolínu, divadelní hře od Puškina, Cigáni. Bylo to zcela amatérské. Měli jsme úkol nacvičovat soutěž na okresní úrovni v Mizoči. Středně - nižší školu jsem ukončil s vyznamenáním. Slavnostně, na zasedání rodičovského sdružení, mi udělili "Stalinskou zlatou plaketu". Bylo to v neděli 21. 6. 1941, druhý den ráno ohlašovali válku.

V krátké době "Svobodné" Ukrajiny jsme do školy chodili jeden rok. Školu zavřeli za "zradu". Nastala doba školního bezvládí.

Ihned, při přechodu fronty v březnu 1944, nás některé žáky, překvapila třídní učitelka z doby sovětské školy. V uniformě Rudé Armády si nás svolala k Dvořákovým, radila nám nepřerušovat učení a ještě v průběhu školního roku pokračovat. Nevím již z jakého důvodu, mne jako dobrého žáka, nechala začlenit do školy v Mizoči. V Mizoči ovšem, jsem se ocitl bez rodičů. Nastaly jiné problémy. Naráz jsem se staral o sebe sám.

Zaznamenejme další rysy společenského života v Buderáži. Polský stát povoloval málo společenských, nepolitických organizací. Obecně povolenou a prospěšnou práci v celé Volyni odváděla společnost "Česká matice školská". Starala se o věci školství, kulturní a mohla být v

⁷ Diakon, duchovní s vysvěcením nižším než kněžským, oprávněný křtít a kázat.

kontaktu s organizacemi stejného typu v Československu. Vrchním organizačně-zprostředkovatelským subjektem byla Ústřední česká matice školská v Lucku. Originální fotografií buderážského výboru ČMŠ v Buderáži, spolu s jinými fotografiemi, jsem daroval Národnímu archivu v Praze na Chodovci. Tato fotografie ukazuje 12 zástupců ČMŠ. Vpředu, u stolu, sedí strýc Dvorčuk a Vlád'a Husák. Zásluhou ČMŠ sloužila pro obec malá veřejná knihovna. Mohly se z Čech odebírat noviny, časopisy, objednávat knihy. Vzpomínám, že otec odebíral Katolické noviny, matka časopis Hvězdu. Podobných aktivit zajišťovala ČMŠ víc.

Oficiálně, pod polskou hlavičkou, byl v obci Spolek dobrovolných hasičů. Vídával jsem je v akci, nebo když "vyšňoření" v uniformách byli ozdobou oslav státních svátků, např. 3. máje (května), v den výročí Konstituce Polska, nebo 11. listopadu- výročí založení Polského státu. Před začátkem 2. světové války, byla pro hasiče vybudována nová zbrojnice. Byla u cesty uprostřed obce a její součástí byl poměrně velký společenský sál. V sále jsem viděl jakousi větší celo-obecní tancovačku a také jsem v něm zhlédl poprvé němý školní biograf.

Chloubou Buderážských byly nenápadné, ale dobře známé hned dvě kapely. Jedna pod taktovkou Frantika Vyhňálka, druhá Ráčkova. Měly nepravidelné zkoušky - "sehrovky" a uměly uspokojit zájemce, třeba i z okolních vesnic. Pořádili si, asi poslední fotografii před odvodem do Svobodovy armády na jaře roku 1944.

Společenskou úlohu sehrávala hospoda u Jandů. Vedle výčepu měla sál s pódiem pro hudbu a pódium se závěsem. Na hospodu, z doby první Sovětské dočasné vlády, mám osobní vzpomínku. Několikrát, když jsem neměl kde utratit kapesné do školy, objednal jsem si pivo. K tomu mi pan Janda místo drobných, nabídl cigarety. Bylo mi 11. Dokonce jsem dělal frajera před matkou. Ta, utrápená dobou, mi ani nevynadala. Řekla jen, že už jsem dost dospělý, že dojdou k rozumu sám.

V Buderáži byl život v náboženském duchu samozřejmostí. Z matčiny strany byli pravoslavní, proto jsem znal zvyklosti z obou církví.

Církevní svátky, posvícení, dožínky mívaly většinou slavnostní charakter. Byly příležitostí pro vzájemné návštěvy příbuzných, někdy i z těch vzdálenějších vesnic. V mém "paměťovém slovníku" zůstal záznam například, pravoslavných velikonočních svátků. Po půlnočních bohoslužbách jsme se navzájem líbali s pozdravem "Christos voskress" a odpovídali "Voistinu voskress". Dnes zní jako neobvyklý zvyk, když dospěli chlapi, před církví, po noční bohoslužbě, udržovali zvyk, "přetloukání" velikonočními, barvenými vajíčky. Chlap, který měl vajíčka s tvrdou skořápkou, mohl si odnést košík vytlučených vajíček.

Pravoslavné "provody" - týden po velikonocích, se slavily na hřbitově. Ke hrobům blízkých se zval baťuška⁸, ke společné modlitbě. Hroby se kromě květin, zdobily velikonočními pokrmy, především barvenými vajíčky a mazanci. Přemýšlel jsem někdy, jak se postaral baťuška o "hory" potravin, které mu na faru nosili sousedé, vracející se ze hřbitova.

Zajímavý obřad se konal na Tři Krále - Izjavlienije. Světila se a rozdávala voda z rybníku, který byl pod svahek hřbitova. V rybníce, pokud byl zamrzlý, byl vyrubán velký kříž. O Vánocích, ať katolických nebo pravoslavných, bylo zvykem organizovat mužský sbor koledníků, kteří přišli koledovat přesně o půlnoci.

Na Nový rok, koledníci (malí chlapci), chodili posypávat místnost ovsem s průpovídkou - "Siju, siju, posívaju z novým rokom pozdravljaju..." Byli to většinou chlapci Ukrajinci.

Vzpomínám na jednu sváteční, asi posvícenskou oslavu, před válkou. U hospody, vedle Jandů a Melníkových, měli stánek kolotočáři. Kdo vypomáhal tlačit trámy na zvýšené plošině, mohl se zdarma svézt. Z mého svezení jsem si odnesl poznatek na celý život, že jsem alergický na točení a ze zábavy bylo tehdy velké zvracení.

Vzpomeňme, že společenskou událostí bylo draní peří. Draní organizovaly matky pro své dcery do výbavy, nebo rodiny, kterým scházely peřiny. Musely se nejdříve chovat husy, umět je správně škubat, sesbírat větší množství peří a organizovat draní. Většinou, ve volném, zimním čase. Někdy, zejména na doděrnou, doprovodili ženy mužové, aby kibicovali a zpestřovali čas. Předčítali např. z Pečírkového kalendáře nebo něco zajímavého z českých

⁸ Baťuška, oslovení pravoslavného kněze.

novin. Uměli vyprávět historky i báchorky. Vzpomínám, že jsem jednou, jako dítě, okukoval děj při doděrně u Máni Vyhnálkové. Někdo bavil řečí o nadpřirozených, strašidelných věcech. Utkvělo mi v hlavě povídání o strašidle přímo na vedlejší louce. Když jsem se pak s mámou vracel domů, viděl jsem "strašidlo" doopravdy. Cestou jsme totiž procházeli poblíž staré, ztrouchnivělé vrby, ta fluoreskovala bělavým, rozpukaným kmenem.

V Buderáži bylo víc katolíků nežli pravoslavných. Možná (nevím to určitě) bylo zde více "přeběhlíků" od pravoslaví po roce 1905, když byla carem vyhlášena náboženská svoboda.

Proto do Buderáže, ve 30. letech, jezdily katolické mise z Čech. V roce 1934 a 1936 zde byly dva velké sjezdy katolíků ze širokého okolí. Jednou při oslavě dožíněk, podruhé v rámci založení Skupiny katolické mládeže. Svaz dekorovali misionáři praporem Panny Marie Čenstochovské. Při návratu do Čech, prapor dovezla rodina Dvořákových do Úterý.

Podrobně o misijních zájezdech na Volyň, se píše ve 2. díle Dějin. Jsou zde jmenováni záslužní misionáři v čele s pozdějším, dnes blahoslaveným, kardinálem Josefem Beranem. Velmi podrobně jsou popsány práce jiných misionářů v předválečném, v Čechách vydávaném časopisu "Probuzení" (je archivován v Náprstkovém muzeu). Výraznou osobností misijních akcí byl Jindřich Dušek. Ten byl v těsném kontaktu s Volyňáky ještě při jejich usídlování v roce 1947. Všechny misijní akce v Buderáži jsou úzce spjaty s rodinou Dvořákových. Zejména paní Dvořáková (ke stáří paní Ráčková) vytrvala v přátelském propojení s misionáři až do své smrti. V roce 1949 ji na Úterském hřbitově pochoval pozdější kardinál Josef Beran. Bylo to těsně před jeho internováním.

Ke společenským zvykům mladých patřily neokázalé nedělní, odpolední schůzky. Chodilo se bez ohlášení k rodinám, kde byla děvčata. Také odtud mi zůstaly dvě vzpomínky, kdy jsem se tzv. TÁČEK, pod patronací starších hochů, zúčastnil. Jednou, zrovna v zimě, jsme šli zkratkou přes zasněžené pole k Pluhařovým. Pluhařova děvčata byla tři, žila jenom s matkou, bráška jim zahynul kvůli nalezenému granátu.

Zábava a klábosení u Pluhařů se neobešly bez alkoholu. Musel jsem "držet krok" s těmi staršími a pak to dopadlo špatně. Podruhé, jak si vzpomínám, jsem se ocitl na "táčkách" u Kubelků, na kopci za lesem. Někdo z chlapců, možná to byl Jeník Pěchotů, donesl nové písničky z Čech. S vlasteneckým étosem se zpívaly Hašlerovy nové písně, např. Zpívejte lidičky. Probíraly se také příběhy z fronty. Ilegální skupina Blaník měla určité místo také v Buderáži.

Souhrnně, společenský život se musel přizpůsobovat době. Měl svá příjemná i těžká místa. Z obecného volyňského pohledu, Buderáž nebyla "zastrčenou vesnicí".

Paměti z doby válek, účast v armádě

Obecně ucelený výklad o životě Volyňáků, jak jsme již uvedli, najdeme ve třídílné monografii: Dějiny volyňských Čechů, od doc. Vaculíka. Příběhy z doby obou válek, včetně jmen, která jsou s válkami spojená, zpracovali krajané J. Hofman, V. Širc a J. Vaculík ve dvou vydáních knihy: Volyňští Češi v prvním a druhém odboji (Praha 1999 a 2004).

Okomentujeme vybrané části, týkající se Buderážských. Války, jako obecné zlo, zasahovaly vždy do nejcennějších věcí života. Neobešly se bez ztrát na životech našich blízkých. Ta první světová válka trvala 4 roky. Zasáhla téměř všechny národy Evropy, stála desítky milionů životů. Druhá, trvala oficiálně také 4 roky, ale byla ničivější. Mementem jejího ukončení bylo vyzkoušení atomové zbraně na lidech. Její zdokonalování a samotná existence, ohrožuje život celé planety. Výsledky 1. světové války, dřívější mapu světa, velmi změnily. V Evropě vzniklo nové Polsko, Československo a další státy. Pro Volyňskou gubernii přinesla válka její rozdělení na část polskou a část sovětskou. V praxi to například znamenalo, že příbuzní a známí ztratili veškerý kontakt, včetně psaní dopisů. To trvalo 20 roků. V rodině mého strýce Vojty z Holovně, například, chyběla dcera Marie po celou dobu, protože v době "náhlého" uzavření hranice mezi Polskem a SSSR, zůstala na návštěvě u své babičky v Buderáži.

Z uvedené knihy J. Hofmana a spol. uvádíme jména buderážských, kterým doba války velela být v armádě. Hned začátkem války, na základě smluv mezi carskými orgány a orgány Československého odboje, mohli vojáci české národnosti, ruského občanství, vstupovat do formujících se Československých legií. Těch, kterých se to týkalo, bylo více nežli tisíc. Z branců z roku 1914, byli zakladatelé tzv. České družiny. Mladší ročníky procházeli všichni jakousi registrací v legiích, ale jejich setrvání v nich bylo dobrovolné. Větší část buderážských prošla registrací, ale vrátila se domů. Hodí se vzpomenout, že historicky nejvyšším oceněním Československých legií byl boj u Zborova, 19. 6. 1917. V seznamu buderážských, se uvádí jako skutečný legionář Antonín Šlezinger. Ostatní, za zřejmě různých okolností, se v legiích pouze registrovali. Vzpomínám, že otec vyprávěl, jak odolával přemlouvání kamarádů z Čech, aby s nimi v řádném vojsku putoval do vlasti.

Jména buderážských, registrovaných v Čs. legiích

1. A l t m a n Emanuel	1896	
2. B e n e š Adolf	?	
3. H a j š i n e k Antonín	1883	
4. J a n d a František	1890	
5. J a n d a František	1889	
6. J a n d a Viktor	1896	
7. J i r á s e k Josef	1894	
8. K i n d l Josef	1898	
9. K u b o v ý Alex	?	
10. L i n g e r Michal	1898	
11. L i p o v s k ý Alois	?	
12. M a ř á s e k Václav	?	
13. Š l e z i n g e r Antonín	1884	(Působil v Čs. legiích, od 11.9.1914-30. 3. 1918)
14. Š v e j n o h a Jaroslav	1884	

Nelze nevzpomenout ty, kteří zůstali doma. Žili v neustálém napětí, válečných nástrahách a bídě. Po oficiálním uzavření míru v Litevském Brestu, v roce 1918, se vojska "proháněla" Volyní dvakrát, na Východ a zpět na Západ. Nejdříve Lenin spěchal uzavřít mír, aby mohl upevňovat, eventuálně rozšiřovat své pozice, potom spory uvnitř účastníků válek, zejména Polska, vedly k občanské válce. Nejdříve polská ofenziva s podporou ukrajinských nacionalistů i Němců, skončila až u Černého moře. Následně, ruským patriotizmem, souhrou umění nejlepších velitelů a Donských kozáků, prošla fronta přes Volyň zpět až k Varšavě. Zdecimované armády a revoluční zvraty naznačovaly jakýsi pat. Teprve riskantní manévr Pilsudského, dovedl "rozpráshit", dokonce potupit dvousettisícovou armádu a definitivně dohodnout hranice Polska. Mluví se o tzv. Zázraku na Visle.

Relativní klid a doba největší prosperity v západní Volyni, trvala pak 20 roků. Obrazně řečeno, zázrak v roce 1939 žádný nebyl. Nová válka začala bleskově. Byl to jakýsi začátek pohybu demoralizovaných sil v Evropě. Rozdělení Polska mezi Německo a SSSR, které trvalo necelé dva roky, bylo jen přípravou na další válku.

Začátek války 22. 6. 1941 byl v Buderáži bez střetnutí. Fronta šla bokem. Největší odpor Sovětů byl od nás stranou v okolí Dubna.

Válka se jaksi očekávala. Zaslechl jsem někde názor "zkušeného", že Němec přijde a válku vyhraje. Když pak, během jednoho týdne, projížděli němečtí vojáci na otevřených korbách aut, bylo i několik, kteří házeli kytky vojákům. Několik roztroušených vojáků

sovětských, se ukrylo v lesíku, později snad i mezi lidmi. To paradoxní vítání, určitě plynulo z totální neznalosti fašizmu a také z nedůsledné, někdy brutální vlády Sovětů, během dvou let. Tak například bezhlavý, primitivní boj proti "třídnímu nepříteli" byl nelidský a neměl logiku. V mém případě, jsem s matkou, vdovou, s malým 5 ha hospodářstvím, byli zařazeni mezi kulaky⁹. Okamžité zaplacení daně znamenalo narychlo prodat krávu a prase. Statut "kulaka" určovala prý tříčlenná komise, podle odhadu, nějak "podle oka". Zajímavé bylo, že komise uznala chybu. Přišla s omluvou, že nejsme kulaci, nýbrž spolehlivá "dělnicko - rolnická" třída a vrátili nám peníze. Ty však nebylo za co utratit. Třídní nepřítel byl každý polský úředník s rodinou. Policajta Gurčinského zastřelili bez vyzvání v noci 17. 9. 1939, když otevřel dveře služební místnosti. Jeho manželku, Ukrajinku, spolu se dvěma syny, vyvezli v noci pryč. Vyplašení lidé žili v nejistotě na každém kroku. Strýc Šejna, který znal nejlépe poměry příbuzných na východě, obcházel z vlastní iniciativy sousedy a radil, připravit se bez reptání na zakládání kolchozu. Těch paradoxů bylo hodně. Nejméně nepříjemností jsme zažívaly my děti ve škole. Učitelé se zdáli být lidovější, nežli ti polští.

V krátké době vlády Sovětů /1939-1941/, z Buderáže narukovali a při zahájení války zahynuli tito sousedé:

1. K u b á t Václav	nar. 1919
2. N o v o t n ý Stanislav	nar. 1917
3. R á č e k Antonín	nar. 1918
4. Š l e z i n g e r Vítězslav	nar. 1918

Také v polsko-německé válce (bleskové) mohli mít účast někteří buderážští. Nemáme o tom záznamy. Mohu uvést jeden případ: otec kamaráda Olega Hoppe (maminka byla rozená Novotná), odešel jako důstojník do války. Nikdy se o něm nic nedozvěděl. Zřejmě zahynul v Katyni.

Poměry z doby okupace Německem, vyčteme velmi podrobně v Dějinách a mnoha písemných vzpomínkách našich krajanů. Mnohé se dozvídáme ještě dnes z našich vzpomínkových příspěvků v časopisu Zpravodaj současné volyňské spol. organizace. V mnohém vzpomínáme na vztah k banderovskému hnutí. Fenomén tohoto hnutí má mnoho odstínů a nelze jej jednoznačně popsat.

Samostatná, "nezávislá" Ukrajina, jako německý protektorát, fungovala krátce a ostudně. V krátkém období loajality stačili ukrajinští nacionalisté odvést dost špinavé práce. V Mizoči, například, v září 1942, poslušně svými policajty, při asistenci Německého komanda, vyvraždili téměř všechny Židy během jednoho dne. Vzpomínám, že strýc Vojtěch, zrovna v

⁹ Kulak, je ruské označení pro střední až bohaté rolníky.

den vraždění, vezl do Mizoče kontingent, ale do skladu nedorazil. Donutili ho nakládat a odvážet postřílené Židy, kteří chtěli uprchnout z houfu, vedeného na popravu za město.

Asi po roce, když zrůdnost fašistů rostla a došlo k zatčení samotného Bandery, nastal obrát. Policajti byli páteří banderovské organizace. Hnutí banderů mělo masový charakter. Hoch, nebo dívka nad 18 let, byli automaticky řazení do hnutí. Vládli především v noci, ve dne situaci jakýmsi "záskokem", ovládala německá posádka z Mizoče. Zdivočelou, falešnou ideologií banderovského hnutí, měla být totální likvidace "odvěkého nepřítele", polských kolonistů. Navíc, v pomatených hlavách, se rodilo právo vyřizování skupinových nebo osobních účtů. To se dotklo v Buderáži Čechů i samotných Ukrajinců.

Zamordovali například rodinu Bitnerovou, prý jenom proto, že měla německé příjmení. Důvod zavraždění Josefa Dědoucha nebo Kubizňáka neznáme. V době hromadného vyvražďování celých polských vesnic, jsem zachraňoval osobně, jako čtrnáctiletý kluk, strýce Pichnického z Mostů. Riskantním, tajným postupem, jsem ho s tetou a ranci věcí, odvážel v noci do Zdobunova. Nešetřili ani svého ukrajinského souseda Maksimčuka. Stačila nějaká šarvátka uvnitř organizace a celou rodinu povraždili. Uvádí se v literatuře, že Volynáků zavraždili více než tři sta a Poláků kolem 35 tisíc.

V té době existoval jakýsi řád Německé Říše, který neměl hlavu ani patu. Ve dne se objevovali vojáci z Mizoče a vymáhali naturální daně, v noci přicházeli banderovci a brali potraviny, koně i jiné věci, pro svoje přebývání v lese.

V nejistotě a zmatku se muselo žít. Potřeby pro běžný denní život se vyráběly nouzově, aby se přežilo. Když například byly uzavřené mlýny, použilo se žerno-žernov. Vyzkoušel jsem to u Hlaváčů. Žádný rychlý způsob semletí trocha zrní, to nebyl. Jedlý olej, z máků, lnu, konopí se vylisoval u Oksena Jančáka. Plátno na kalhoty, v součinnosti s ukrajinskými sousedy, kteří měli stav, zhotovila a zpracovala matka sama. Recept na vaření mýdla, včetně toho lepšího toaletního, si ženy předávaly mezi sebou. Vzpomínám, že jsem si vyrobil, použitelné dřeváky do sněhu.

Naturálním, vcelku pochvalným platidlem byla samohonka. Byla současně jakýmsi opiem v těžké době. Naučil jsem se ji, jako kluk, také vařit. Uměl jsem jenom tu jednoduchou ze strouhané, vykvašené cukrové řepy.

Svědectví válečné události

Černým dnem Buderáže bylo pondělí 13. dubna 1943. Ráno, po snídani, jsem okšíroval valacha, že pojedu orat. Ozvala se střelba z pušek, objevil se strýc Vojtěch, abychom se rychle odebrali do sklepa. Střelba rostla. Co se dělo a proč se střílelo, jsme nevěděli. Asi po dvou hodinách začala razie. Němečtí a maďarští vojáci házeli granáty na naše stavení a vyháněli nás ven ze sklepa. Středem špalíru vojáků, s rukama vzhůru, nás odváděli a řadili do houfu sousedů na louce u silnice. Neustále měli namířené zbraně, pobíhali kolem a radili se co s námi. Pak nařídili pochodovat do středu vesnice, k dalšímu houfu lidí. Po několikahodinovém zdržování, nás v odpoledních hodinách propustili. Někdo volal, abychom si pospíšili hasit zapálená stavení. Stačili jsme něco uhasit.

Sestřenka Růženka Straková-Pěchotová, které bylo tenkrát 8 roků, na událost vzpomíná: "Toho dne, 13. 4. 1943, projížděli Buderáží maďarští vojáci. Z lesíku začali střílet banderovci. Strhla se velká palba. Běželi jsme, celá rodina k příbuzným Hlaváčovým, abychom se ukryli. Vojáci nás zahlédli a donutili nás se vrátit. Na dvoře nás postavili a nařídili dát ruce vzhůru. Vykřikovali, kde jsou partyzáni. Rabovali věci z domu, odváděli dobytek. Otec se jim snažil vysvětlit, že jsme Češi a s partyzány nemáme nic společného. Odvedli nás do vsi a zařadili k větší skupině lidí. To, že nás nepostříleli, způsobila asi náhoda. Voják, zřejmě velitel, mluvil česky, nařídil odstoupit na stranu, zvláště Čechům, zvláště Ukrajincům. Potom nás propustili. Vzpomínám, jakou jsme prožívali úlevu a na to jak některé ženy, včetně mé maminky, líbaly tomu veliteli ruce. Doma, kde všechno hořelo, jsme se snažili něco zachránit. Druhý den se nám vrátil i dobytek. Upozornili nás na něj sousedé, že se odpoutal od vojáků a potuluje se po vsi."

Na tuto válečnou událost, vzpomíná, tehdy žák 3. třídy František Vyhnálek takto: "Střetnutí ustupujících maďarských vojáků s banderovci zažila naše rodina zblízka, téměř v centru zásahu. Bydleli jsme totiž blízko silnice-obecní cesty, kde vedla odbočka do Sujem a dále do Mizoče. Odtud, již den předem, pozdě v noci, přijeli vojáci a pokračovali západně k osadě Loše. Doprovázely je naložené povozy řízené zajatými vesničany, Ukrajinci nebo Čechy. Vezli zásoby a kradené zboží." Podle pozdějšího vyprávění Marušky Noskové, byl v koloně povozu její otec pan Nosek ze Sujem. Dalo se předvídat (to tušila nejvíce má matka), že dojde k masakru, protože banderovci nebyli obvykle daleko. K masakru druhý den brzy ráno doopravdy došlo. Po stejné silnici dojeli náhle banderovci, také s naloženými povozy. Jejich přední hlídky objevily vojáky a palba začala. Slabší banderovci opouštěli rychle pozice a Maďaři masakrovali lidi a ničili majetek. My tři bráškové, jsme s matkou běželi do úkrytu, k dědečkovi Husákovi, ale vojáci nás brutálně sváděli do houfu lidí na louku u rozcestí. Při tom

nešetřili šťouchanci. Matku zbili, mne postrkovali kopancem, když jsem upadl, dědečka, který byl slepý, postrkovali pažbami. Otec se ještě snažil zachránit věci a dobytek, popálil se z 60% a též ho zahnali do houfu. Dlouho nás vodili po obci, rozhodovali se, co s námi provedou a nakonec nás propustili. Spousta budov obce, kde jsme žili, byla zničena. V našem domě uhořela domácí zvířata, včetně milovaného mladého hřebce.“

O tom, zda byla potyčka plánovaná, nebo nahodilá nevíme, existují pouze dohady, že o ní vědělo mizočské gestapo. Z hlediska vojenského, šlo o potyčku hloupou a bezvýznamnou. Slabší Banderovci ustoupili přes kopec do lesa v prostoru Svaté. Při razii byli v Buderáži usmrčeny tři osoby. U Lucuků, matku a syna zavraždili, paní Šlezingerovou zasáhla zbloudilá střela, když přebíhala do úkrytu. Větší masakr byl ve Svaté. Tam nahnali do stodoly 40 mužů a upálili je. Většina mužů byli Ukrajinci. Z Čechů se uvádějí čtyři. Jmenovitě Adolf a Antonín Kubovi. Ti další dva nemáme vypátrané. Z ústních pramenů se uvádějí dvě jména Ukrajinců, kterým se před upálením podařil útek. Vzpomínají se jména: Kornijak a Herman Kozic.

Epilog události

V Kryrech, kde žije početně rodin z Buderáže, se zachovala pověst o zvláštní epizodě spojené s uvedenou událostí: Občan z předválečných Kryr, jménem Vobořil, pracoval pod změněným jménem HIIL u Gestapa v Mizoči. Podle Marušky Noskové docházel k nim do Sujem pro potraviny a zřejmě se pochlubil, že je sudetský Čech z Kryr. Tento občan Hiil se nechal vézt povozem pana Noska (zřejmě internovaného) a byl přítomen masakru v Buderáži. Po válce se jmenovaný v Kryrech už neobjevil.

Černé dny byly i jinde na Volyni a byly též horší. Viz popsané události v Českém Malině, Michny-Sergejevky a jinde.

Osobní černý den jsem zažil 24. listopadu 1944. Bylo to už za Sovětů, ale Banderovci pořád řádili. V tu noc, u postele umírající matky v Sujmech, mne navštívili 4 ozbrojení chlapci. Jednoho jsem znal, byl skoro sousedem. Poručili samohonku a prováděli výslech. Vyčítali mi, že se chovám nepřátelsky, protože jsem ve styku se Sověty, v mém pokračování školy mimo vlastní obec. Jejich noční výslech trval 4 hodiny. Vychutnávali napjatou situaci, naznačovali, jak snadno mne mohou zastřelit. Nakonec mne důrazně napomenuli, abych nezhradil a odešli.

Z pohnutých, psychicky těžkých zážitků, mi zůstala zkušenost, že v situaci nebezpečí života mizí strach. Jakoby cesta ke smrti otupuje, vymetá hlavu. Když jsem například, dostal "šťouchanec" pažbou, při průchodu špalírem vojáků, necítil jsem bolest. Teprve druhý den jsem musel na lůžko.

S blížící se frontou, na rozhraní let 1943-1944, byla doba nejtěžší. Ustupující Němci a Maďaři, několikrát táhli cestou přes Buderáž a blízkým okolí. Vraždili méně, o to víc drancovali a kradli, protože potřebovali věci na přežití. Chovali se panicky, byl z nich strach.

Mému nevlastnímu otci v Sujmech, sebrali např. pár nejlepších koní v obci, sebrali všechno krmení a ponechali svoje, svrabem nemocné koně na dvoře. Svrabem pak onemocněla celá rodina. Léčili jsme jej jakousi mastí ze síry, a léčili jsme to dlouho.

Banderovcům přibýli starosti. Střetávali se každou chvíli s východními partyzány-Kovpakovci. Nejednou jsme pochovávali mrtvé. Byl to nezvyklý pocit při účasti na pohřbu Banderovce-souseda, který ještě včera dělal nadřízeného. Tak velela solidarita doby.

Divná, bezhlavá taktika v té předfrontové době, byla například v tom, že se organizovala bezpečnost občanů, proti blížícím se Sovětům, kopáním úkrytů. V Sujmech, kde převládalo ukrajinské obyvatelstvo, bylo kopání úkrytu, pro každou rodinu povinné. Vzpomínám na vzniklou nebezpečnou situaci; otčím ve své originalitě pijana, usvědčen vlastní statečností, mávnul rukou a prohlásil, že se žádná jáma kopat nebude. Chudák matka zachraňovala situaci. Umluvila ukrajinskou sousední rodinu, aby v kopání krytu u nich, pomohl syn a kryt pak sloužil pro obě rodiny. Kopání u sousedů jsem se zúčastnil, ale měl jsem plnou hlavu starostí, jak to všechno dopadne. Pro jistotu, moje chlapecká hlava vymyslela, že budu chodit spát na seno, na půdu a vezmu si zbraň (sekeru) sebou.

Zprávy o blížící se frontě byly na spadnutí. Přicházely různou cestou. V Buderáži vojenský přechod fronty nebyl. Fronta přešla poměrně rychle na jiných hlavních tazích. Jakýsi předvoj "otrhaných vojáků", prý trestného praporu, jsem osobně zažil. Když totiž došla zpráva do Sujem, že v Buderáži už jsou Sověti, moje chlapecká nedočkavost velela, abych se do Buderáže seběhl podívat. U strýce Vojtěcha jsem na ně narazil. Pojíдали právě placky, které teta Barbora nestačila péci. U plotu měli uvázané koně. To "otrhaní" mělo asi svou váhu, protože jeden z vojáků mne vyzval, abychom měnili boty. Bota byla náhodou malá, tak mi ji vrátil. Událost byla již koncem února 1944.

Průběh mobilizace nebo hromadný dobrovolný nástup do armády Buderážských mužů, jsem osobně neprožíval. V té době mého pobytu v Mizoči, jsem spolu s několika chlapci našel cestu do Rovna a tam se hlásil k přijetí do armády. Měli jsme zrovna "smůlu" (možná štěstí). V ten den, se takových hochů, mladších 17 let, sešlo na vojenské komisi vícero. Navíc, zrovna rozladěný nadporučík Stránský, neměl na hromadu kluků čas. Vzkázal nám, abychom šli raději domu k maminkám.

Z historických listin a z vlastních "paměťových slovníků", uvedeme jména Buderážských, jež prošli aktivně válkou v Čs. jednotkách a jež mnozí, zřejmě většina, na frontě zemřeli.

P. Č.	Jméno a rok narození	Poznámky
1	B a l a d a Josef 1911	Padl na Dukle, 9.-23. 9. 1944
2	B l a ž e k 1925	
3	D ě d o u c h Bohumil 1925	
4	D ě d o u c h Václav 1907	Nezvěstný od 10/1944 - Dukla
5	D o l e ž a l Vladimír 1914	Padl 11.š.1945 v lipt. Hrádku
6	D v o r č u k Václav 1921	
7	D v o ř á k Josef 1927 /narukoval po válce/	
8	H l a v á č Josef 1909	Utonul v Poljance 24.11.1944
9	J a n d a Antonín 1915	Padl na Dukle 9.-23.9.1944
10	J a n d a Josef 1906	Padl na Dukle 9.-23.9.1944
11	J a n d a Vladimír ?	Padl na Dukle-Korejovce /?/
12	K u b e l k a Josef 1902	Nezvěstný od 10/1944, Dukla
13	K u b i z ň á k Jan 1910	Zemřel v nem. Řešov 15.11.1944
14	K u b i z ň á k Václav ?	/Neověřeno/
15	L i n g e r Vladimír 1906	Padl 16.11.44 v Zydranova
16	M r á z e k Antonín 1912	Padl na Dukle 15.9.44
17	N o v o t n ý Josef 1909	Nezvěstný od 5.4.45, Trstená
18	P ě c h o t a František 1913	Padl na Dukle 15. 9. 44
19	P ě c h o t a Vladimír 1910	
20	R á č e k Josef 1904	Nezvěstný od 10/44, Dukla
21	R á č e k Josef 1926	/Neověřeno/
22	R á č e k Antonín ?	/Neověřeno/
23	S k l e n á ř Josef 1914	Nezvěstný od 10/44, Trstená
24	V y h n á l e k Josef 1918 ?	/Prošel výcvikem v RA/
25	V y h n á l e k Alois 1921 ?	/Prošel leteckým výcvikem v RA/
26	V y h n á l e k Saša 1925	
27	V y h n á l e k František 1906	Zemřel na cestě na ošetř. 12.0.1944, místo neznámé
28	Š e j n a Václav 1925	
29	S o l i l Jaroslav ?	Neověřeno
30	F e n c l Alexander ?	

Pozn. Český svaz veteránů spolu s Čs. obcí legionářskou připravují pro Národní archiv seznamy všech příslušníků ČS armády, Západních a Východních jednotek, včetně průběhu jejich služby. Materiály budou postupně digitalizovány a přístupny veřejnosti na internetu.

Návrat domů

Velmi doporučuji přečíst publikaci od autorů z redakce "Věrná stráž", pod názvem "Návrat domů", vydané v roce 1999.

Příprava repatriace, její průběh a problémy usídlování, jsou zde z velké části popsány. Téměř všichni Buderážští se vraceli do vlasti na základě repatriční smlouvy. Svobodní, demobilizovaní mohli zůstat ve vlasti rovnou. Měli výhodnější, snad přednostní přiděl zemědělských usedlostí po odsunutých Němcích. Malá část z nich zůstala sloužit v armádě, někteří zvolili jiná zaměstnání, nebo studovali.

Některé buderážské demobilizované, jsem ihned po svém příjezdu do Čech navštívil. U Bohouše Dědoucha jsem plnil svou povinnou zemědělskou brigádu. Místo tří měsíců, jsem brigádu prodloužil na měsíce šest. Teprve před příjezdem rodičů Dědouchových, na jaře 1947, jsem jeho pohostinné prostředí opustil. Od Bohouše, ze Železné, jsme dělali několikrát výlet na motorce ke kamarádům. Slavnostně mne uvítal Saša Vyhnálků v Kryrech, soused Blažek v Libořicích, bratranec Šejna v Kryrech, nebo bratranec Věna Dvorčuk až na Moravě ve Stachovicích.

Občas, později po návratu rodin, jsem zaslechl poznámku, že ti zatracení kluci mohli posečkat na své holky, než se vrátí. Ukazuje se, že ta věrnost se nakonec různě promísila, určitě ve prospěch dobré věci. Z výše jmenované publikace se dočteme, jak osídlování pohraničí po Němcích, mělo dost, často nečekaných problémů. Majetky, byly v roce 1947, již rozebrané jinými přistěhovalci, takže proklamovaná přednost pro Volyňáky, byla často jen formalitou. Při sporech, nemohli mít Volyňáci úspěch, protože veřejní činitelé místních správ, jim nebyli moc naklonění. Jinou, občasnou otázkou bylo, usídlit Volyňáky do společných celků a zachovat něco na způsob vlastní identity. Byl to názor ojedinělý a dobře, že neměl úspěch. Závidím ovšem těm spolukrajanům, kteří své volyňské vesnice nemají v Čechách roztroušené a nemají k sobě daleko a ještě dnes se občas scházejí. Příkladem může být Kupičov.

Buderážští, více-méně, v početnějších skupinách se usídlili a jejich potomci dnes žijí, na Lounsku, Tachovsku a Plzeňsku.

Můj návrat domů byl o něco jiný, složitější, poučný. Ze Lvova, kde jsem bydlel u své tety, jsem přešel "načerno" do Polska a pak, po 3 měsících, v září 1946, do Čech. Čekal jsem na plnoletost, 18 let, abych mohl odmítnout svému strýcovi, téměř povinnou nabídku, abych se "přebarvil" na Poláka a zůstal v Polsku.

Neklasických návratů do Čech bylo určitě víc. Možná, některý z buderážských byl na práci v Německu a po válce zůstal rovnou v Čechách. Vzpomínám, například, že jeden ze synů Hlaváčových (Toník?), byl v Německu, ale nic bližšího o něm nevím. Několik Volyňáků jsem potkal ve sběrném táboře Červeného kříže, při mém odjezdu z Polska v roce 1946. Vraceli se ještě v uniformách ze Západní armády.

Ze života spoluobčanů

Zachované vzpomínky z pamětí "starce nad hrobem" uvedu s použitím plánu Buderáže, postupně podle abecedního seznamu jmen. Jsou neúplné, často nepřesné, možná jediné možné.

1. Altman Emanuel, pořadové číslo na plánu 54

Předpoklad, že rodina bydlela v osadě Nový Svět. Je registrován v Čs. legiích v Rusku.

2. Altman Vlád'a, poř. číslo na plánu 62

Rodina mladého věku bydlela v Sujmech. Byl mým dočasným sousedem v roce 1943-44. Měl manželku Ukrajinku a malou holčičku. Živil se také jako soustružník dřeva. Vyrobit komplet kolovrátek, nebyl pro něho problém. Rád pohovořil o "politice". Občas jsme vedli dospělé řeči. Byl v příbuzenském vztahu s kovářem Čechem.

3. Blažkovi, poř. čís. 36

Bydleli ve skupince budov, u křižovatky. Přes cestu byla úřední budova policejní stanice - polsky posterunek. Ve stejné budově měli ordinaci felčáři, manžel pro běžné nemoci, manželka jako asistentka. Jednou mi neodborně trhala zub. Když jsem skoro omdléval, vzdala se dokončení trhání a poslala mne domů. Syn Blažek, ročník asi 1925, byl ve Svobodové armádě. Usídlil se po demobilizaci v Libořicích u Měcholup. Vím, že neklidně nesl dobu před příjezdem rodičů do Čech. Neměli to hoši, s hospodařením na půdě po Němcích, lehké.

4. Beneš Adolf, poř. čís. 59

Odhadem uvádím, že bydlel v Novém Světě. Jméno čerpám ze seznamu Čs. legionářů. V rodině nebo příbuzenstvu žil Jaroslav Beneš. Jeho jméno jsem vyčetl v časopisu Probuzení. Uvádí se v něm, že v Buderáži měli organizovanou skupinku včelařů. J. Beneš byl mezi nimi.

5. Bitnerovi, poř. čís. 7

Domnívám se, že manželé byli bezdětní. Bydleli ve východní části vesnice, na malé stráni, proti Šejnovům. Banderovci je v roce 1943 zavraždili, prý jen proto, že měli německé jméno.

6. Čechovi, poř. čís. 61

Byli mými dočasnými sousedy v Sujmech. Znal jsem pána jako staršího váženého občana. Jako vdovec žil svá starší léta s paní Štrajtovou z Buderáže. Byl zkušeným kovářem a podkovářem. Někdy, když jsem se jen tak stavěl, nabízel jsem se jako tahač kovářského měchu. Spletitou dobu rád komentoval při sklence samohonky. Pro společnost ke sklence postačil dospívající kluk. Je pochovaný na hřbitově v Úterý. Paní Štrajtovou, matku 6 dětí, nelze jinak nežli s úctou zapsat do našich vzpomínek.

7. Čenovský, poř. čís. 55

Nemohu nevzpomenout toto jméno, protože dřevěný viditelný kříž na návrší u Nového Světa patřil jeho pozůstatkům. Díval jsem se na kříž pokaždé při jízdě z Buderáže do Buršovky, nebo Dermáně. Důvod sebevraždy už neznám. V té době nebylo povoleno pohřbívat sebevraha na hřbitově. Proto ten oplocený hrob na vlastním pozemku.

8. Dědouch Josef, poř. čís. 15

Celá rodina bratrů Dědouchových, Josefa, Václava, Toníka a Saši se do Buderáže nastěhovala z jiné, pro mně neznámé obce. Josef bydlel jako první ve skupince budov u rybníku s mlýnem Saši Dědoucha. Pamatuji se pouze, že rodina měla dceru Aničku. Z doslechu vím, že Josefa surově zavraždili Banderovci v roce 1943. Možná proto, že byl za Sovětů starostou.

9. Dědouch Alexander, poř. čís. 17

Vlastnil mlýn a měl čtyři děti. Bohouš (1925) byl můj kamarád. Proto jsem do rodiny často chodil. Mladší bráška Pepa, sestřička Anička a malá Sašenka, dělali často, hlavně při společném jídle od pohostinné paní Dědouchové, partu. Pan Dědouch hrál amatérsky na housle. Nejraději, když byl "pod párou", hrával brilantně Štrause. Vzpomínám na jeho tvrzení, že gramofon je lepší nežli rádio, protože si mohu pustit muziku, která se mi zrovna líbí. V

Čechách měla rodina připravené bydlení u syna Bohouše v Železné u Měcholup. Rodinu, pohromadě, jsem navštívil v roce 1963. Pohostinská zvyklost p. Dědoucha velela připít na zdraví rybízovým vínem, které bylo zrovna po ruce.

10. Dědouch Václav, poř. čís. 23

Neověřeně uvádím, že bydlel dočasně jako zeť Jana Vyhnálka se ženou Blaženou v "Kozí Dolině". Trvale pak žil v Mizoči a pracoval jako mlynář na parním mlýně v Mizoči. Přesídlil po válce na Chebsko.

11. Dědouch Antonín, poř. čís. 18

Bydlel v rodině Štrajtových. Měl za ženu Marii Štrajtovou. Velmi mladý zemřel na otravu krve. Vinou neošetřených, bolavých zubů.

12. Dvorčuk Mikoláš, poř. čís. 27

Na výměnku dožili otec Štěpán, původem žitomirský Rus a matka Barbora, roz. Balounová z Buršovky. Strýc Mikoláš byl všestranně schopný. Kromě svého políčka měl zpachtovanou církevní půdu, byl vyučen pekařem, sadařství se od něho mohli učit sousedé. Syn Věna sloužil ve Svobodové armádě, usídlil se a dožil na Moravě ve Stachovicích.

Dcera Nina, provdaná za ostraváka Ševčáka, porodila čtyři syny a sama zemřela ve 42 letech. Syn Josef, vystudoval v Čechách matematiku, pracoval vědecky, žil 20 roků v Německu, žije v Neratovicích. Syn Jiří se narodil v Čechách, je zkušený zedník, dnes stavitel a žije s rodinou u Prahy ve Velkých Přílepech. V Buderáži byl strýc znám jako veřejně činný, schopný poradit a zařídit věci. Soltysoval, byl ve výboru České matice školské, měl dobrý vztah s baťuškou a společenstvím pravoslavných. Je pochován ve Stachovicích. Jeho manželka Věra, rozená Jandová odpočívá v pražském Motole.

13. Dvořák Josef, poř. čís. 19

Rodina Dvořákových, Josef a Barbora, dvě dcery Anička a Marie, později narozený syn Josef, byla známá v širokém okolí tím, že v obytné budově vyčlenili a zařídili místnost pro katolickou kapli. U budovy byla zvonička. Tou se zvonilo polední a večerní klekání. Pan Dvořák byl společensky činný, zejména cestou České matice školské. Staral se o malou českou knihovnu, paní Dvořáková dovedla spojit ženy k oslavě svátků nebo společenské akce. Jako kluk jsem byl několikrát u Dvořáků na jejich zahradě, na dětské besídce. Po smrti pana Dvořáka /asi 1937/, se paní provdala za pana Ráčka. Říkalo se mezi sousedy, že tak zdatný a zkušený zemědělec, jako byl pan Ráček, není jen tak k vidění. Uměl prý správnou dietou

držet závidění hodnou kondici. Dcera Anička, provdaná Altmanová zemřela velmi mladá na TBC, asi v roce 1935. Dcera Marie, provdaná za Poláka žila v Mizoči. Provozovali tam malou restauraci. Syn Josef se velmi mladý oženil s Emilkou Dragounovou. Rodina se v Čechách usídlila v Úterý. Josef, jinak můj kamarád, spolu s manželkou Emilkou zemřeli poměrně mladí. Dvořákovi zanechali trvalou památku, zejména mezi buderážskými katolíky. Jednak proto, že poskytovali k bohoslužbám kapli ve svém stavení, jednak proto, že kontaktem s katolickými misemi v Čechách se zasloužili o kulturní a vlasteneckou pospolitost Buderážských. Historickou památku na mise, konkrétně na buderážský Svaz katolické mládeže, je dovezený prapor P. Marie Čenstochovské, uložený v kostele v Úterý na Plzeňsku.

14. Fencel ?, poř. čís. 32

Byl úspěšným buderážským zedníkem. Doplnoval obživu políčkem. Starší syn Saša se zúčastnil války ve Svobodově armádě. Rodina v Čechách žila v Kryrech. Saša a bratr Jeník zemřeli v Kryrech.

15. Hlaváč Filip /?/, poř. čís. 40

Bydlení ve skupině domů na návrší u lesíku, kde se říkalo V sádku, v zákrutě jako první. V drobnohledu jsme byli v příbuzenském stavu. Paní Anna Hlaváčová, roz. Pěchotová byla sestrou strýce Vladimíra Pěchoty. Z početných dětí jsem znal dobře Nad'u, později ženu Pepy Štrajta. Nad'a, po smrti mého otce, byla naší pomocnicí v domácnosti. V roce 1942 jsme jí "vystrojili" svatbu. Hostina byla u sousedů Jandových, protože oni měli větší světnici. Byl jsem již, ve svých 14 letech, určen za mládence. Družičku mi dělala Anička Štrajtová. Po ukončení hostiny ve večerní hodině, dle zvyklosti, se slušelo doprovodit družičku domů. Zvyklosti jsem ještě neznal, takže Anička, starší o pět let, mne zcela kamarádsky "vedla". Poučila mne, jak jí mám vzít pod paží, jak jí mám před domem políbit. Později, v domýšlivé hlavě chlapce, se rodilo zamilování. U Hlaváčů měli v době blokady mlýnů žorno-žernov.

16. Husák Václav, poř. čís. 63

Krátce, jenom jeden rok, můj otčím, jeden ze čtyř Čechů v Sujmech. Bydleli jsme jako první při cestě z Buderáže. S rodinou jsem se nestačil sžít. Nevím proč, ale nevlastní bráška Saša a malá sestřička mne neměly rády. Po smrti matky jsme neměli důvod se scházet. Moje poslední setkání s otčímem bylo na jaře roku 1945. To jsem si odvedl z pozůstalostí krávu (dojnicí), abych mohl přispět na živobytí své hospodyně paní Saučukové v Mizoči. V té době byl V. Husák potřetí ženatý. Neobvyklou historku, hodnou záznamu, jsem v Sujmech zažil

jednoho dne, když V. Husák se sousedem Čechem, při svém téměř pravidelném zakončení pracovního dne při samohonce, vedli "klábosení", až došli k myšlence, jak rozumné zvíře je kůň, zejména klisna Husáková ve stáji. Závěr byl v tom, že Husák dovedl klisnu do kuchyně a předvedl, že ta umí překročit ležícího Čecha na podlaze, aniž by mu nějak ublížila. V Čechách žili Husákoví v Černošíně u Stříbra. Osudy rodiny neznám.

17. Husák Vladimír, poř. čís. 31

Hospodářství patřilo k těm lepším, zámožnějším. Pan Husák byl trochu invalidní. Byl činný v České matici školské. Hospodářství vedla paní Husáková. Viděl jsem jí objíždět práce na polích v kočáře. Dcera Žeňa, skoro stejného věku se mnou, byla v mých očích hezkou, důstojnou slečnou. V době války byly u Husáků jako nájemní bydlící, matka a tři děvčata Pluhařovy. Jen z doslechu vím, že měly brášku, který našel granát a ten ho usmrtil. Děvčata byla obdivována pro eleganci a vyzrálé chování.

24. Janda Václav, poř. čís. 24

Blízký soused. Bydlení na mírném svahu u cesty z Mizoče. Přes cestu ukrajinský soused Jančák. Na výměnku ve stejném stavení žil tehán pan Husák. Nevím určitě, jestli pan Husák patřil k prvousedlíkům. Hospodářství, podle mého soudu, bylo dobře zaběhlé, protože kromě všech stavení měli u Husáků samostatný špejchar. Děti Jandovi, málo starší ode mne Maruš a málo mladší Venouš, byli mými kamarády. V Čechách jejich prvním bydlením byla obec Úterý. Jednou a naposled jsem viděl nevidomého pana Husáka řezat obloukovou pilou dříví na zahradě. Byli sousedy strýce Vojtěcha. Jiný obraz z doby války, který se mi promítá v hlavě, je Buderážské černé ráno, kdy slepý pan Husák, s rukama vzhůru, postrkován pažbou maďarského vojáka, je zaháněn do houfu lidí.

25. Janda František, poř. čís. 58

Hospodařil v osadě Nový Svět, nar. 8.3.1889, člen Čs. legií v Rusku. Podle historické literatury, měl jmenovce nar. 6. 3. 1890, též člena legií (uvádím neověřeně).

26. Janda Viktor, poř. čís. 34

Při hospodářství vlastnili hospodu skoro uprostřed vesnice. Blíže jsem rodinu neznal. Že byla hospoda občas společenským zázemím, jsem již psal. Z předválečného časopisu Probuzení jsem vyčetl, že v sále u Jandové měli schůzky mládežníci, hrálo se zde divadlo "Osířelo dítě" a "Narození Páně". Jednou jsem byl v hostinci s rodiči na nějaké zábavě. Vzpomínám, že na sále byly pěkně rozestavěné lavice podél stěn a na těch ženy a dívky očekávaly tanečníky. Doma jsem ještě zaslechl poznámku od matky, že ta útrata za pivo byla veliká.

27. Kadleček Václav, poř. čís. 11

Rodina bydlela jako první za potokem Zbytinka. Příjezdová cesta sem vedla objížd'kou kolem Dědouchů, nebo zezadu od Lucuků. Pěšky to bylo ze silnice jednoduché. Vedla k nim zpevněná lávka přes potok. Místo jsem znal důvěrně, protože na potoku, v jeho levé nebo pravé straně, jsem chytal moje první ryby. Poblíž potoka u hlavní cesty byl luční palouček. Ten sloužil jako vhodné místo pro praní, rozkládání a bělení vypraného. To prováděly ručně, obvykle ukrajinské sousedky. U Kadlečků jsem byl jen jednou. Pan Kadleček uměl usoukat provaz na postraňky. Myslím, že pomáhal sousedům v různých řemeslnických pracích. V Čechách se rodina usídlila v Kryrech. Z doslechu vím, že syn Václav má rád včely. Nebudu daleko od pravdy, když uvedu, že takový a podobný koníček zdědil po otci.

28. Kindl Vojtěch, poř. čís. 25

Můj soused a strýc. Ve vyčleněné místnůstce na výměnku žil děda Vojtěch s babičku Annou rozenou Pomanovou. Prarodiče patřili k prvoosídlencům Buderáže v roce 1868. Neobvyklé bylo to, že babička nechodila do školy, neměla zájem učit se jazyky sousedů, byla tzv. negramotná. Žila přirozenou inteligencí. Porodila 11 dětí, v hospodaření prý byla schopnější nežli dědeček. Spolu s dědečkem zachovávala tradice katolické víry. Poutní místa v širokém okolí měla ve zvyku navštěvovat pěšky. Jízdu vlakem zažila poprvé a naposled, když se vracela do Čech v roce 1947. Vedle malého hospodářství, měl strýc Vojtěch řemeslo. Nejblíže sousedům pomáhal při zabíjačce jako řezník. Po návratu do Čech se rodina usídlila v Úterý. Dcery Anči a Maruš, mají zásluhu v pokračování početného potomstva rodů: Anči rodu Křesadlových ze střeních Čech, Maruš rodu Anderlových z Moravy.

29. Kindl Josef, poř. čís. 26

Moje bydlení v dětství. Kromě rolničení uměl otec truhlařit. Vyučil se u staršího švagra Vojty v České Holovni. Odsloužil vojnu v Carské armádě, prošel registrací v Čs. legiích, na frontě už nebyl. Vzpomínal na okamžiky, kdy se rozhodoval, zda zůstat v legiích, nebo ne. Sňatek v roce 1923 mu požehnal Pater Dr. Žurek, misionář z Čech. Díky hypotéce, pomocí sousedů a přátel, postavil chalupu, hospodářské stavení, nakonec vykopal studnu. Při kopání se nachladil, onemocněl tuberou a záhy zemřel. Bylo mu 41 roků. Tubera byla vlastně pohromou v rodině, protože na ni zemřela též sestra v 11. letech a mne vedli sousedé na seznamu postižených také. Po válečných událostech, jsem od 13. 4. 1943 s matkou našel bydliště v sousedních Sujmech. Matka se totiž v jakémisi zoufalství narychlo provdala za Václava

Husáka. V Sujmech zemřela brzy, když vesnici ovládl střevní tyfus. Z poloviny poničené stavení krátce obýval švagr Jaroslav Hlaváček. Dodatečně slyším, že v chalupě našli nouzové bydlení chlapi (Pepík, Jarda a Franta) Frantika Vyhnálka s matkou Máňou.

Můj návrat od Čech měl svá specifika. Také bydlení zde mělo svou zvláštnost. Živil jsem se jako voják z povolání a k tomu patřilo občasné stěhování. Snad bych mohl uzavřít povídání úvahou, že rozsáhlý kmen rodiny Vojtěcha Kindla, původem z Rakovnícka, nemá pokračovatele. Takže v pečlivě zpracovaném rodokmenu Vojtěcha Kindla, od našeho příbuzného Josefa Frančíka, je moje jméno Kindl poslední.

30. Kubelka Václav, poř. čís. 41

Uvádím prvoosídlence Václava a Terezii, abych využil paměť sestřenky Aničky Křesadlové-Kindlové (1925). Za svobodna se babička Terezie jmenovala Škodová, přímého nebo blízkého jména patřícího zakladateli továrny Škoda-Plzeň. Opět, dle paměti Aničky, dcery Barbory Kubelkové, uvedeme jména dětí Václava a Terezii Kubelkových: dcery Máňa, Anna, Emilka, Baruška a Františka. Syn Josef. Takto bohatá rodinná síť tvořila bohatý rodokmen už na Volyni a rozšiřovala ho o nové generace v Čechách. S úctou vzpomínáme na dva zemřelé v Dukelské operaci ve Svobodově armádě: Josefa Kubelku (1902) a Josefa Ráčka (1904), manžela Františky Kubelkové. Vdova paní Emilie Kubelková rozená Šejnová se 4 dětmi, Marií, Václavem, Josefem a Aničkou obdržela sídlo v Čechách v Liběšovicích na Lounsku. Syn Václav, vystudoval vysokou školu. Řediteloval 40 let učňovské škole v Chomutově. Teď žije ve Vroutku.

Poznámku si zaslouží obecní poloha sídla Kubelkových na Volyni. Bylo stranou vesnice, na zalesněném návrší poblíž osady Nový Svět. Bylo to jakési zatiší. Říkalo se tam "V sádku". Z pohledu polohy - klidná příroda. Z pohledu styku s obcí - méně pohodlí.

31. Kubový Alexander, poř. čís. 5

Bydlení spolu s vlastním vodním mlýnem na rozcestí u potoka do obce Svatá. Zásobník vody pro mlýn s Francisovou turbinou, jen několik desítek metrů vzdálený, tvořil rybník. Rybník byl bez ryb. Bylo to zákoutí u dalšího rozcestí směr Moščenica, kolem stavení Šejnových. Uvnitř mlýna jsem nikdy nebyl. Často jsem však postával na mostě nad turbinou a naslouchal jejímu bzučení. Podle záznamů byl pan Kubový registrován v Čs. legiích v Rusku. Shodou náhod jsem rodinu zahlédl v Libořicích, kam se v roce 1947 nastěhovali. O rodině nevím nic.

32. Kroupa ?, poř. čís. 51

Bydleli ve východní části obce za gminou. Celou skupinu stavení za gminou si pamatuji jen matně. Lovím v pamětech, že pan Kroupa byl snad krejčím. Jednou, při nějaké slavnosti, mně tady matka nechala šít na míru dětský sváteční oblek. Dodatečně podle informace z Kryr uvádím, že synové Toník a Václav, se po válce usídlili na Podbořansku.

33. Kubát?, poř. čís. 52

Rodina ve východní části za gminou.

34. Křepela Josef, poř. čís. 4

Bydlel za vrcholem západní části tzv. Hradu. Bylo to jakési kopcovité zátíší s výhledem na louky mezi Buderáží a Svatou. Rodinu jsem neznal. Pan Křepela byl nevidomý. Velmi zběhlý v orientaci. Sám chodil po vesnici. Když jednou přišel blahopřát otci k svátku, šel za ním sám na pole, i když k němu byla cesta různě klikatá. Doprovod odmítl.

35. Linger Michal, poř. čís. 44

Rodina bydlela za gminou ve východní části obce. Dcera Helenka, o něco starší nežli já, se odlišovala od ostatních děvčat svojí vysokou postavou. Rodina se v Čechách usídlila v Úterý. Jednou jsem pana Lingra v jeho už pokročilém věku, potkal v Úterý. Vyprávěl, že byl kamarádem mého otce a že spolu sloužili v carské armádě. Oba tedy prošli registrací v Čs. legiích. V knize Volynští Češi v 1. a 2. odboji je, podle mého odhadu, nepřesně rok narození pana Lingra, tj. 1888 místo 1898.

36. Lipovský Alois, poř. čís. 13

Bydlení měli za potokem v západní části vesnice. Sousedy byly Kadlečkovi a Tominovi. Také zde se sešly příbuzenské vazby. Sestra pana Lipovského Anna, byla manželkou mého strýce Václava Kindla. Dcera pana Lipovského Helenka, se v Čechách provdala za bratra mého švagra Straku. Druhá dcera Žofie, stejně stará jako já, byla mojí kamarádkou. Rodina žila pohromadě v Úterý. Vzpomenu ještě jednu kombinaci: Dcera z manželství V. Kindla, který zemřel mlád na TBC, Mařenka, se v Čechách provdala za Toníka Egerta. Dodnes, s početným potomstvem, žije na Plzeňsku v Uněšově a okolí. Sága rodu Egertových, počínaje dědou Stanislavem až po dnešní čtvrtou generaci, je popsána v ukrajinské knize „Cizí svoje zem“ v originálu „Čužá svoja zemlja“ od Kalisiji Kostjuk. Rod pochází z Volyňského polesí.

37. Loukota ?, poř. čís. 48

Rodina bydlela ve východní části. Jméno uvádím proto, že po smrti pana Loukoty přiřazen se do rodiny můj otčím jako vdovec. Pouze jednou jsem rodinu navštívil, když jsem došel pro dojnici, jak jsem o tom již psal. Říkalo se, že manželé Husákovi se sešli po dvojím ovdovění jako přátelé z mládí za svobodna.

38. Lucuk ?, poř. čís. 9

Zcela v zadní části obce, ve výběžku řeky Zbytinka měli Lucukovy kovárnu. Syn se jmenoval Vítek. Paní Lucuková a syn Vítek byli zavražděni při válečné události 13. 4. 1943. Matka prý byla brutálně probodnuta, syn zastřelen. Víťovi jsem byl na pohřbu. Doprovázelo ho mnoho mladých. Pro úplnost uvádím, že v knize J. Hofmana „Volynští Češi v 1. a 2. odboji“, je jméno Vít Lucuk uváděno dvakrát. Jednou zavražděn na dvorku, jednou upálen ve Svaté. Domnívám se, že jde o chybný záznam.

39. Litvinovi, poř. čís. 47

Neověřeně uvádím, dle informace sestřenky Anny Křesadlové, že rodinu, matku a otce zavraždili Banderovci. Dcera a syn se čistou náhodou zachránili. Syn, prý též sloužil ve Svobodově armádě.

40. Maršík ?, poř. čís. 1

Soused u mlýna Kubových, u cesty směrem Svatá. Chalupa měla ideální postavení, v mírné stráni okraje „Hradu“. Na druhé straně přes cestu, protékal potok. Syn Josef, stejně starý jako já, byl mým spolužákem

41. Maťásek ?, poř. čís. 45

Jméno uvádím bez ověření. Je uváděn jako Čs. legionář v Rusku, jako Buderážský občan.

42. Nepodalovi, poř. čís. 3

Bydleli v posledním stavení u cesty od Kubových směrem Svatá. Naproti přes cestu měli výhled na svah, kde bydlel soused Švejnoha. V mém „paměťovém slovníku“ z dětství je zapsána dcera Stázinka. Více-méně, pro svoji sličnost, obdivovaná všemi chlapci.

43. Novotný Jindřich, poř. čís. 37

Bydlel uprostřed vesnice, u cesty poblíž policejní stanice, byl mým strýcem. Teta Emilka byla sestrou mého otce. Nevím, proč mu sousedé říkali jménem Henra. Jakési německé dědictví.

Se sestřenkou Helenkou a menším bratránkem Vojtíškem jsem nějak nepřicházel do styku. Trochu škodolibou pověst si strýc před válkou vysloužil tím, že jako zkušený truhlář neodhadl své možnosti a svépomocně stavěl barák, který nedostavěl. V mém dětském hodnocení byl zásadovým řemeslníkem a rozhodným tátou. Rodina se v Čechách usídlila ve Vranově u Stříbra. Nejednou se rodině v duchu omlouvám za to, že jsem se s ní nekontaktoval.

44. Novotný Josef, poř. čís. 38

Neověřeně uvádím, že rodina bydlela uprostřed vesnice, naproti domů Blažkových a Škodových. Jméno je v seznamu Čs. legií v Rusku. Novotný, nar. 1878. Josefa Novotného jsem také vyčetl v archiváliích jako českého starostu Buderáže v roce 1918. Může a nemusí to být shoda jmen. Nevylučuji též, že jsem znal osobně dvě dcery pana Novotného. Jednu, provdanou za Poláka Hoppe, druhou, manželku buderážského pravoslavného kněze.

45. Nosek Václav, poř. čís. 60

Rodinu Noskových uvádím jako své sousedy v Sujmech. Byla čtvrtou českou rodinou v této ukrajinské obci. Pan Nosek hospodařil na odkoupených panských hektarech. Hospodářství nebylo malé. V době krátkého sousedování v roce 1943-1944, jsem byl dvakrát na návštěvě, protože jsem byl zvědav na dvě Noskovy děvčata. Maruš a Lídu. Víc mne jako kluka zaujal pan Nosek. Bral mne jako dospělého. Vedli jsme odpolední, sváteční „moudré“ řeči.

46. Pichnická Anna, poř. čís. 64

Moje teta z nedaleké obce Mosty. Také jedinou Češkou v této obci. V malé obci, vstupní bránou do rozsáhlých lesů oblasti Křemence. Kromě vodního mlýna, rybníku s chovem ryb, byla v lese průmyslová pila. Dnes by se takové destinaci říkalo turistická oblast. Strýc Michal byl veteránem z války, později policajtem a pak se živil malým konzumním obchodem. Strýc si „hrál“ na zaslouženou, vlasteneckou autoritu. Krámek mu občas zavřeli pro pašovaný prodej zboží, ale nijak se tím neřídil a nikdy ho úřady nepotrestaly. Utajeně utekl před banderovci až do Lvova, a v roce 1946 byl mezi stotisícovým polským obyvatelstvem Lvova, který se vystěhoval do tzv. Vrácených zemí východního Německa. Jako sirotek jsem v rodině žil dva roky. Jenom s tetou jsem mohl promlouvat o vysněné cestě do Čech. Strýc mne vedl v rodině jako Poláka. Hodí se vzpomenout, že útek před Banderovci pro většinu Poláků byl smrtelně nebezpečný a náročný. Ti, kterým se podařilo utéci, měli jakousi ochranu v německých posádkových městech, ale nikdo jim v živobytí nepomohl.

47. Pěchota Vladimír, poř. čís. 69

Můj strýc. Teta Anna byla setrou mého otce. Bydleli na úpatí malého svahu při cestě k Hlaváčovům. Hospodařil na nevelikém poli, měli zahradu. Jednou jako kluk jsem dohlížel v noci na sušení chmele v jejich sušárně. Proto usuzuji, že měl strýc také chmelnici. Kolem stavení vedla veřejná pěšina. Tou se mohla krátit cesta do středu obce. U strýce Pěchoty vyrostly čtyři dcery – Maruš, Anička, Helenka a Růženka. Syn Venouš zemřel ve svých 16 letech. Jeden syn také Václav zemřel hned po narození. Maruš, provdaná za vdovce Vlášu Šimerta v roce 1939, dožila v Čechách v Kryrech. Zde žije její početné potomstvo. Strýc zemřel na Volyni v roce 1945. Teta a tři dcery se usídlily v Čechách v Úterý. Nejmladší Růženka, provdaná Straková žije ve Františkových Lázních. Je mojí nejspolehlivější příbuznou. Už proto, že více nežli 20 let mně pomáhala v mojí léčbě v lázních. Do rodiny strýce Pěchoty patří zeť Aničky Pěchotové-Klanicové, Pepa Frančík. Uvádím jeho jméno proto, že jeho záslužným dílem, kromě jiného je, sestavování rodokmenů svých a manželčinyh předků. Právě v tomto rodokmenu najdeme rodové údaje větve rodiny Pěchotů.

47. Pěchota Josef, poř. čís. 42)

Jeden ze tří synů paní Pěchotové, místní léčitelky. Byl účastníkem Svobodovy armády. V Čechách se usídlil v Kryrech, kde je pochován.

48. Pěchotová ? , poř. čís. 43

V době, kterou zaznamenáváme, žila se dvěma syny Jaroslavem a Jeníkem. Rodina se usídlila v Kryrech. Zde a v okolí, žijí potomci obou synů. František ovšem zahynul na Dukle, Jarouš byl těžce zraněn, dlouho se léčil z těžkého zranění. Syna Jeníka si pamatuji nejvíc. Před válkou ho misionáři vybrali na misijní školu do Čech. Zde, až do času Protektorátu studoval lékařství. Vrátil se domů. Jakousi lékařskou praxi /asi pomocnou/ provozoval v Zdobunově. Někdy v roce 1943 došla zpráva, že spáchal sebevraždu. Okolnosti sebevraždy se blíže neuváděly. Nyní, dodatečně od přátel z Kryr, slyším, že mohl být v Zdobunově zavražděn Banderovci. Možná i jiná verze přichází v úvahu.

Lidové léčení paní Pěchotové pamatují občané Kryr a okolí nežli zde jako starší paní zemřela, velmi dobře.

49. Ráček Josef, poř. čís. 53

Bydlel na okraji Nového světa. Zeť Václava Kubelky. Manželka Františka, čtyři děti: Anička, Milenka, Pepa a Bohouš. Pan Ráček padl na Dukle.

V Čechách bydlí potomci na Podbořansku.

Rodin Ráčkových v Buderáži bylo víc. Já ovšem o nich nemám nic v paměti. Neznám například nic bližšího o rodině Antonína Ráčka, který zahynul v prvním roce války v Rudé armádě, v roce 1941. stejně tak, neznám vazby rodinné Ráčka – kapelníka, nebo Ráčka, staršího pána, manžela paní Dvořákové.

50. Sklenář Václav, poř. čís. 29

Rodina bydlela u cesty západním směrem, mezi sousedy Františkem Vyhnálkem a obuvníkem Šlezingerem. Do jejich stavení jsem mohl nahlížet zblízka, protože jsme měli pole vedle. Kolikrát, když jsem pásal krávu na mezi, vedl jsem klukovské řeči s Mařenkou Sklenářovou. Bratr Marušky Venouš zemřel mlád, když v Čechách spáchal sebevraždu. Zním to z doslechu. Je to /byl to/ neobvyklý případ. Venouš prý, při jízdě traktorem, srazil motorkáře, zpanikařil a v nejbližším lese se oběsil. Motorkář, prý, ze zranění vyvázl.

51. Sobolewski ?, poř. čís. 50

Byla to smíšená, polsko-česká rodina. Paní Sobolewská byla rozená Lingerová. Z doslechu vím, že rodina se v Čechách usídlila na Tachovsku v Černošíně. Do rodiny Sobolewských se provdala, mně z mládí známá, Žeňa Husáková.

52. Šejna Filip, poř. čís. 6

Můj strýc. Malý zemědělec a vyhlášený kolář. První manželku měl Masopustovou ze Zdobunova, druhou Kindlovou. Dcera Emilie z prvního manželství se provdala za Josefa Kubelku. Syn z prvního manželství Fráňa se ženil na podzim roku 1939. Jako kluk jsem mu byl na svatbě. Fráňa zemřel při stěhování do Čech v roce 1947. Syn Václav, z druhého manželství, o něco starší nežli já, byl mým pravým bratrancem. Byl pozorným kamarádem. Četl a mne seznamoval s přečteným. Měl, jako kluk zálibu ve vyřezávání předmětů z překližky „provázkovou“ pilkou. Venouš narukoval, byl těžce zraněn na Dukle, žil jako trafikant a promítač kina v Kryrech a dožil v Žatci. Rodiče mají hrob v Kryrech. Téměř rodinnou příslušnicí byla Maruš Vojtová, nar. 1910. jde o tu sestřenicí, která zůstala nechtěně u babičky, když se uzavřela hranice a rodiče byli na druhé straně v České Holovni.

Svatbu syna Fráni mám uchovanou v paměti velmi dokonale, protože jsem jako 11 - letý kluk viděl setkání příbuzných v nezvyklé situaci. Doba byla totiž těsně po obsazení východního Polska a hosty byli též příbuzní z Holovně ve východní části Volyně. Po 20 letech života v rozdílných podmínkách, bylo setkání neobyčejně dojemné. Mělo též jednu zvláštnost: Ti z Holovně neřekli nic, co by mohlo vypadat kriticky na vrub Sovětských poměrů. Měli svou politickou disciplinu.

53. Škoda ? , poř. čís. 35

Stavení uvádím, aniž si pamatuji něco o rodině. Vím však dobře, že Škodovi a Blažkovi bydleli přes ulici úřední budovy s policejní stanicí-posterunkem, uprostřed vesnice. Mezi Škodovými a hospodou Jandů bydleli Ukrajinci Melnikovi.

54. Škoda ? , poř. čís. 57

Také zde dělám záznam, aniž bych znal bližší věci. V časopise "Probuzení", z 30. let, vydávaného v Čechách, jsem vyčetl, že Bohumil Škoda spolu s dalšími dospělými chlapci zakládal Svaz katolické mládeže v Buderáži, 23. 5. 1933. Bylo to v rámci návštěvy misionářů z Čech.

55. Šlezinger Antonín, poř. čís. 30

Podle historických záznamů, pouze pan Šlezinger, byl v Čs. legiích v Rusku z těch Buderážských, skoro čtyři roky. Znali jsme ho všichni jako spolehlivého obuvníka. Jediný syn Vít'a narukoval v 1941 do Rudé armády. Ve stejném roce, hned na začátku války, padl. Paní Šlezingerová zahynula v přestřelce banderovců s Maďary, když běžela do úkrytu 13. 4. 1943. Nejednou, když mi pan Šlezinger spravoval na počkání boty, mohl jsem se chovat jako doma. Verpánek měl pán u okna v místnosti, kde byly obývací a kuchyně dohromady. Klidně jsem okukoval, co hospodyně vaří k obědu. Jednou, při návratu ze školy mne pan Šlezinger zahlédl, jak se s klukama kloužu po ledě. Zašel cestou za otcem a sousedskou radou dal vědět, že kluk trhá zbytečně boty. Byla to jiná tržní doba! Jinou vzpomínku na rozumné chování v rodině, mám v paměti. Dospělý Vít'a, byl první, možná jediný v Buderáži, který šel dělat traktoristu do kolchozu v Pivči, hned na začátku Sovětského režimu v roce 1939. Asi dovedl myslet prakticky.

56. Štrajt Josef, poř. čís. 18

U Štrajtů dožil na výměnku starý pan Poman, prvousedlík a švagr mého dědečka Vojtěcha. Delší dobu, nežli zemřel, byl ošetřován na lůžku. Můj děda, skoro denně ho chodil navštěvovat. Zeť Josef, z doby mé paměti, měl mentální poruchu. Když šel po vsi, měl ruce za zády, s nikým nemluvil, choval se divně. Zemřel prý na Silvestra umrznutím. Potomků měl hodně: Marii, Emilku, Barušku, Annu a Josefa. Emilie zemřela mladá na TBC. Rodinu jsem znal zblízka. Pepa by mohl být skoro jako můj otec. Po smrti mého otce nám v hospodářství se vším pomáhal. U nás si namluvil a později vzal za manželku Nad'u Hlaváčovou.

Pepa, jako starší z jinochů měl "právo" mezi chlapci radit, chovat se "záletácky", usměrňovat zábavu. Chodil též mezi muzikanty. Ovládal trombon- "příznávku". Rodina se v Čechách

usídlila v Úterý. Zde a okolí žijí určitě mnozí potomci. Paní Štrajtová dožila v Úterý jako družka pana Čecha, kováře ze Sujem. Baruš a Anička zemřely nepřírozenou smrtí.

57. Švejnoha Jaroslav, poř. čís. 4

Hospodářská stavení byla na úpatí valu "Hrad", v závětrné západní straně. Pán byl pečlivý hospodář. Měl velkou zahradu. Jako první koupil a sousedům zpřístupnil rádio. Vzpomínám, že jsem u nich byl dvakrát na poslechu nedělní bohoslužby z rádia. Měli jedinou, k tomu zdravotně postiženou dceru. Pan Švejnoha, ročník 1884, byl registrován v Čs. legiích v Rusku.

58. Tomín ? , poř. čís. 14

Pan Tomín byl zkušený kovář. Stavení a kovárna byly v jakémsi cípu západní části obce, nedaleko mlýna Dědouchových, poblíž potoka a u rozcestí na Sujemštinu. Existovala jakási příbuzenská vazba k mojí osobě, protože otčím Husák a pan Tomín byli švagrové. Víc si nepamatuji.

Neobvyklý zážitek z dětství zanechal případ trhání zubu v kovárně. Za asistence Pepy Štrajta, který podržel hlavu, aby to nebolelo, mi pan Tomín trhal zub. Zub se přetrhl napůl, ale přestal bolet.

59. Umlauf ? , poř. čís. 56

Bez bližších znalostí, uvádím, že rodina bydlela na Novém Světě.

60. Vegricht Jaroslav, poř. čís. 16

Rodina s jediným synem Slávkem bydlela ve skupině domků u mlýna Saši Dědoucha. Oba manželé se živili řemeslem. Paní byla vyučenou švadlenou, pan truhlářem. Obdivoval jsem zahrádku s kytičkami paní Vegrychtové. Moje matka, jako švadlena samouk, měla velmi přátelský vztah s paní Vegrychtovou. Nezvyklým způsobem jsem se v Praze setkal se Slávkem. Oba jako důstojníci jsme pracovali na počítači v Karlíně a vůbec jsme nevěděli, že jsme krajané. Až jednou, když jsme spolu sloužili "čtyřadvacítku", jsme se domluvili. Paní Vegrichtová měla venkovskou chalupu u Prahy v osadě Holyně. Když jsem jí s mojí manželkou navštívil, byla to neopakovatelná, vzácná událost.

61. Vacínkovi, poř. čís. 70

Rodina bydlela ve středu obce v sousedství s ukrajinskou částí, na návrší blízko rodiny Vládi Husáka a Fenclových. Na tuto část obce na návrší si nevzpomínám. Asi to bylo pro mne stranou. Nebylo to při cestě do školy, nebo cestou na pole.

Nyní, s přispěním znalostí Frantika Vyhnálka, se dozvídám, že rodina žije v Sířemi u Měcholup.

Informace je pro mne vzácná a hodnotná ze dvou důvodů:

1. Paní Olga Vacínková je zřejmě současnou nejstarší Buderážskou sousedkou. V pohodě a svěžesti prožívá prý letos 102. rok od narození. Myslím na ní a za Buderážskou obec jí přeji zdraví a pohodu do dalších let.

2. Paní Vacínková je prý spjatá s rodinou Pomanových. možná, pokud nejde o shodu jmen, máme spolu příbuzenskou "nit". Babička Kindlová byla rozená Pomanová. Též paní Štrajtová-Čechová rozená Pomanová, byla mojí vzdálenou tetou.

Vazby-nitě jsme porůznu měli (máme) velmi často.

62. Vyhnálek Jan, poř. čís. 20

Skupině rodin v severní části obce za lesíkem, kde bydleli Vyhnálkovi, se říkalo Kozí dolina. Také do této části obce jsem se nedostával. Bylo to však zákoutí velmi hezké. Z opačné strany od obce se táhlo návrší do obce Pivča. Jednou, při zahájení sovětsko-německé války, na tento Pivečský svah spadl sestřelený sovětský stíhací letoun. Byl jsem mezi prvními zvědavci, kteří letadlo "osahávali".

Vyhnálkovi byla početná rodina. Hospodář byl vážený rolník. Též ho znali jako obecně činného. Na fotografii z 30. let ho vidím ve skupině vedení České matice školské, z archivních dokladů jsem vyčetl, že byl několik let starostou-polsky soltysem. /Konkrétní podpis na úředním lístku pro strýce Pěchotu, je z roku 1923/. V početné rodině měli převahu synové. Díky paměti Frantika Vyhnálka-vnuka mohu vyjmenovat jména synů: Jeník, Emil, Frantík, Josef, Lojzik, Saša. Také dcer Marie a Blaženky. Marie provdaná za Svobodu, Blažena provdaná za Václava Dědoucha. Za mých chlapeckých let jsem znal běžně hochy svobodné Pepu, Lojzika a Sašu. Saša jen o tři roky starší byl blízkým kamarádem.

Ve škole, za Sovětů, jsem se Sašou prezentoval školu na jakési okresní soutěži v Mizoči: Ve školním hudebním kroužku jsme hráli české písně na mandolínách. Za doby "Volné" Ukrajiny, přišel Saša s novinkou, že v Mizoči hrají v biografu "ohromný" film "Bohdan Chmelnickij".

Myslím, že biograf jsme spojili s návštěvou Saši brášky Jeníka. Určitě, vzhledem k Sašovu o něco dospělejšímu "pubert'áctví", jsem se hodil jako stafáž při "záletech" za děvčaty. Když v

roce 1944 narukoval, několikrát jsme si dopisovali. Když jsem dojel do Čech, byl Saša mezi prvními, kterého jsem navštívil. Žil už se svou Miluškou v Kryrech. Nějakou vyšší prozřetelností jsme se po 20 - ti letech setkali na nádvoří Ústřední vojenské nemocnice v roce 1975. Bylo to už těsně před jeho úmrtím. V Kryrech dělal předsedu MNV, než zemřel. Umírání v 50 letech života by nemělo být.

63. Vyhnálek Emil, poř. čís. 8

Za mého krátkého života v Sujmech, jsem dosti často chodíval kole^W domu na návrší, kde se říkalo Sujemština. Spíše nežli rodinu Emila Vyhnálka, jsem shodou přirozených náhod, poznal dceru Helenku. Možná náhodou, možná plánovaně, jsem se spolu se skupinkou děvčat, několikrát bavili. Vlastním Helenčinu fotografií. Psal se rok 1943.

Dle informací Františka Vyhnálka, přestěhoval se Emil, zřejmě po válce, do Mizoče a do Čech nereemigroval. Naopak, jeho bráška Jeník, bytem v Mizoči, kde se živil jako krejčí, odjel do Čech.

64. Vyhnálek František, poř. čís. 28

Rodina bydlela těsně u silnice, jež vedla ze vsi na západní stranu směrem k osadě Loša. Blízkým sousedem byli Sklenářovi, přes silniční zatačku bydlel děda Husáků jako "vejmkář" u zetě Václava Jandy.

Stavení jsem znal zblízka, mohl jsem se, řečeno názorně, dívat do oken. V těsném sousedství totiž, jen přes jiný polní pruh, jsme měli dlouhý pás pole. Ten vedl od silnice, přes malou rokli až na návrší, kterému říkali Hrad. Synové Josef, Jarouš a Frantík byli mými kamarády. Zejména Josef, který byl stejně starý, se se mnou "toulal". Strejda Vyhnálků, byl pečlivý hospodář, mnoho věcí na bydlení dodělával, upravoval, vylepšoval. Líbil se mi jeho názorný popis konané práce. Uměl vyprávět o tom, co právě dělá i nám dětem. Zapamatoval jsem si, jak při vášnivém vysvětlování práce si olizoval vrchní ret. Bylo to neobvyklé a hezké.

Ve vsi byl váženým muzikantem a kapelníkem. Ovládal trumpetu-kornet, možná i jiný nástroj. Spolek muzikantů neměl oficiální status, ale byl znám široko-daleko. Využívali ho nejenom místní k nějaké zábavě, ale též zájemci z okolních vesnic. Vzpomínám, že v době míru, se kapela pravidelně sházela k tzv. sehrovce. V obci měl též kapelníka-konkurenta, pana Ráčka. Byla to konkurence přátelská. Šlo spíše o vzájemnou výpomoc.

Strýc František zemřel mezi prvními na Dukle. Jako mnoho jiných padlých, nemá označený hrob. Píší je v dokladech jako nezvěstní. Znal jsem též manželku Máňu rozenou Jandovou. Byla velmi pečlivou hospodyní. Říkalo se, že má dar výřečnosti. Určitě to nebyla závada. Potomci synů, Josefa, Jardy a Frantika tvoří početnou skupinu rodu na Lounsku.

65. Žovtaňuk ? , poř. čís. 10

Rodina bydlela ve skupině domů za Zbytinkou mezi loukami v západní části obce. Původním hospodářem zde byl můj strýc Václav Kindl, který zemřel mlád na TBC. Vdova Anna s malou Mařenkou se provdala za Ukrajince Žoutaňuka. Nosím výčitky svědomí, že ač příbuzný, jsem po celý život nenašel cestu k setkání. Mařenka, dnes vdova po Antonínu Egertovi, dožívá v Uněšově na Plzeňsku s početnými potomky. Vím, že se strýc přejmenoval na Žoutánek, aby neměl problémy při repatriaci do Čech. Jakási klauzule smlouvy o repatriaci vyžadovala prý, aby hlava rodiny - tedy muž, byl Čech.

KRÁTCE O NĚKTERÝCH SOUSEDECH UKRAJINCÍCH A POLÁCÍCH.

Na plánu je uvedena značka - trojúhelník.

1. Kočubej ? , poř. čís. 1

Bydlel na návršíčku před sjezdem k mlýnu Kubových. Pravidelně v neděli chodil blízko našeho stavení do cerkvi ve středu obce. Vzpomínám, že u stavení Kočubeje byl konec úseku vozovky povinné jarní údržby tzv. šarvarku, pro skupinu lidí, kde jsem bydlel.

Se jménem Kočubej mi zůstala vzpomínka odposlouchaná od dědy Dvorčuka, asi životem potvrzená, že totiž podle chůze se pozná charakter člověka. Jednou, když mi nebylo víc nežli 5 roků, mne děda znalecky poučil, že Kočubej nemá dobrý charakter, protože se "táhne", vleklou, houpavou chůzí. V praktickém životě, jsem často poznal, že děda měl pravdu.

2. Jančák Oksen, poř. čís. 3

Malý zemědělec, řemeslník a domácí kutil. Paní, říkalo se jí Oksenova, uměla podomácky léčit. Jednou, jako malému klukovi, mně léčila zalehlé ouško. Vzpomínám, že použila plátěný voskovaný kornout, který pak při hoření na způsob knotu, vytahoval z ucha maz. V době německé okupace když nemely mlýny a obchody nefungovaly, lisoval jsem u Oksena olej z máku na velmi dokonalém, podomácky zhotoveném lisu. Bydleli přes cestu jako sousedé Dvořákových. Uměl se pobavit "na úrovni" se svými sousedy a dovedl zašprýmařit. Jednou, v době přidělového obchodu, za Sovětů, ohlašoval sousedům jda cestou z obce, že prodávají to a to, aniž to byla pravda. V roce 1966, jako turista, jsem ho navštívil. Podrobně mi vylíčil poválečnou stabilizaci Sovětské vlády a trestání členů i nečlenů banderovského hnutí. Nejeden z chlapců, které jsem znal, prošel 15 - letým vyhnanstvím na Sibiři.

3. Jančák Volodymyr ? , poř. čís. 4

Malý zemědělec, soused Václava Jandy. Hospodáře si nepamatuji. Možná v té době mé paměti už nežil. Potomky Nad'u, Kolju a Sašu jsem však znal velmi dobře. Saša byl kamarád a spolužák. Pouze s ním jsem se dovedl párkrát "poprat". Kolja mne inspiroval hrou na mandolínu. Když mi jí pak, na žadonění matka koupila, Kolja mne na ní naučil hrát. Když se vdávala Nad'a, byl jsem s matkou na svatbě. Byl jsem tou dobou vlastně sirota, takže jsem matku doprovázel všude. Ukrajinská svatba byla jiná, nežli ty dvě české, které jsem již poznal. Způsob slavnostního stolu byl jiný. Z těch odlišností si pamatuji, že předkrm byla velká houska, ke které se přijídal třený tvaroh. Hlavní jídlo bylo voňavé vepřové, zapékané v zelí. Jedlo se z velkých mís, na každém stole jedné. Přítomný baťuška měl modlitbu na přání. Před příjezdem z cerkvi "nalíčili" mládenci kousek od domu zástavu - perepyň - vozu s novomanžely, a ti museli provést výkupné. Myslím kořalkou.

4. Maksimčuk ?, poř. čís. 9

Uprostřed obce, poblíž potoka měl parní mlýn. Budova mlýnu zahrnovala také obytné místnosti. Byl to modernější, válcový mlýn. Ve spodní části budovy, kde byla strojovna, bylo postaveno dynamo na proud. Byla to v té době, asi 1938, novinka, protože malé dynamo rozsvěcovalo několik pouličních světel. V domácnostech jsme ještě elektrický rozvod žádný neměli. Mlýn provozoval s otcem ženatý syn. Měl právě malé děčko. Druhého syna Romana jsem neznal. Tu strojovnu jsem jako zvědavý kluk měl dovoleno prohlížet zblízka. Byla šikovně řešena s přímým přívodem vody z vedlejšího potoka. V roce 1943, celou rodinu vyvraždili Banderovci. Z doslechu vím, že došlo k nějaké roztržce uvnitř Banderovců, kam Roman také patřil. Tedy válečné vyřizování účtů bez soudů.

5. Gurczyňski ?, poř. čís. 11

V době o které píšeme, byl pan Gurczyňski místním policajtem. Starší syn byl mým spolužákem. V noci 17. 9. 1939, když měl pán službu na stanici, šel na zabouchání otevřít. Na prahu ho bez vyzvání zastřelili. Ještě ráno, neodklízeného, jsem ho viděl. Asi ho měli ohlížet jako "výstrahu". Během krátké doby odvezli v noci manželku se dvěma malými syny. Nedávno, na schůzce Volyňských, jsem potkal pana z Verby, který byl ve vyhnanství vedle paní Gurczyňské s jejími syny v Kazachstánu.

6. Dudko ?, poř. čís. 6

Pokrokový, středně velký zemědělec. Stavení přes cestu u hostince Jandových. Ve 30. letech jako wójt tj. přednosta gminy-obecního úřadu. Syna Volodymyra Dudka, vystudovaného právníka, jsem poznal zblízka v krátkém období "samostatné" Ukrajiny, v letech 1941 - 1942.

Byl ředitelem naší obecné školy. Těsně po válce, za mého pobytu ve Lvově, jsem od svých ukrajinských přátel zaslechl, že Volodymyr vyučuje na Lvovské univerzitě. Řekl bych aktivní, zastřený banderovec.

Nemohu nevzpomenout, že jméno Dudko je pro mne synonymem ukrajinské honorace. Jakési honorace s vynucovaným respektem. Obdobně jako studovaný syn Volodymyr měl "svojí dobu" a potřeboval se zvýraznit, měl stejné chování už dříve starší Dudko. Jako děti jsme věděly, že krátit si cestu pěšinou kolem jeho pozemku je riziko. Vstoupit do jeho lesní ohrazené parcely, pro jahody nebo houby se nesmělo.

Mimoděk, k tomu ohrazenému lesíku mám neobvyklou vzpomínku. Jednoho dne, asi v září 1938, jsme tam spolu s houfem zvědavých, viděl oběšeného muže. Byl to místní poštovní úředník. Před tím nežli to provedl, zahlédl jsem ho sedět ve svátečním obleku, na mezi, uprostřed pole, s jakýmsi obřadním způsobem něco pojídat a něco pít z lahve.

Náhoda chtěla, že byl objeven záhy, protože ho našel soused, který zrovna hledal náhradu za zlomené bičistě. Odřízl ho, ale bylo už pozdě.

Historie má ještě pokračování. Někdo z místních šprýmařů vymyslel, že duch pověšeného v lesíku straší. Věrná upoutávka pro pověřivé. "Pravdivost" šprýmu se ujal dokazovat nějaký obětavec. Večer, za tmy si několikrát počkal na ty, co si krátili cestu lesem, a jakýmsi povykem strašil. Pak, že Buderážští neměli smysl pro satyru.

6. Lewandowski ? , poř. čís. 10

Uprostřed obce, naproti mlýna Maksimčukových měl obchůdek se smíšeným zbožím. Byl válečným veteránem. Při slavnostech nosil vojenskou uniformu a měl hodně vyznamenání. Obvykle byl organizátorem oslav státních svátků, jako byl 3. máj (květen) - den Polské konstituce, nebo 11. listopad - den Nezávislosti Polska. Dělal se průvod a pak na plácku u gminy, obvykle on, nebo některý učitel, pronášeli projev.

Do obchodu jsme často nechodili. Drobnosti jako sirky, petrolej, někdy herynky, se často nekupovaly.

Závěr

Dílko Vyprávění o Buderáži má rodinný charakter. Není recenzováno ani neprošlo redakční úpravou. Lze jej případně doplňovat podle úvahy nebo potřeby. O autorském právu není třeba uvažovat. Lze jej pohodlně okopírovat-má jednoduchou "kalendářní" vazbu.

Autor se omlouvá za všechny nepřesnosti, event. chyby. Prosí brát v úvahu, že dílko vzniklo pozdě a v časové tísní.

Přílohy

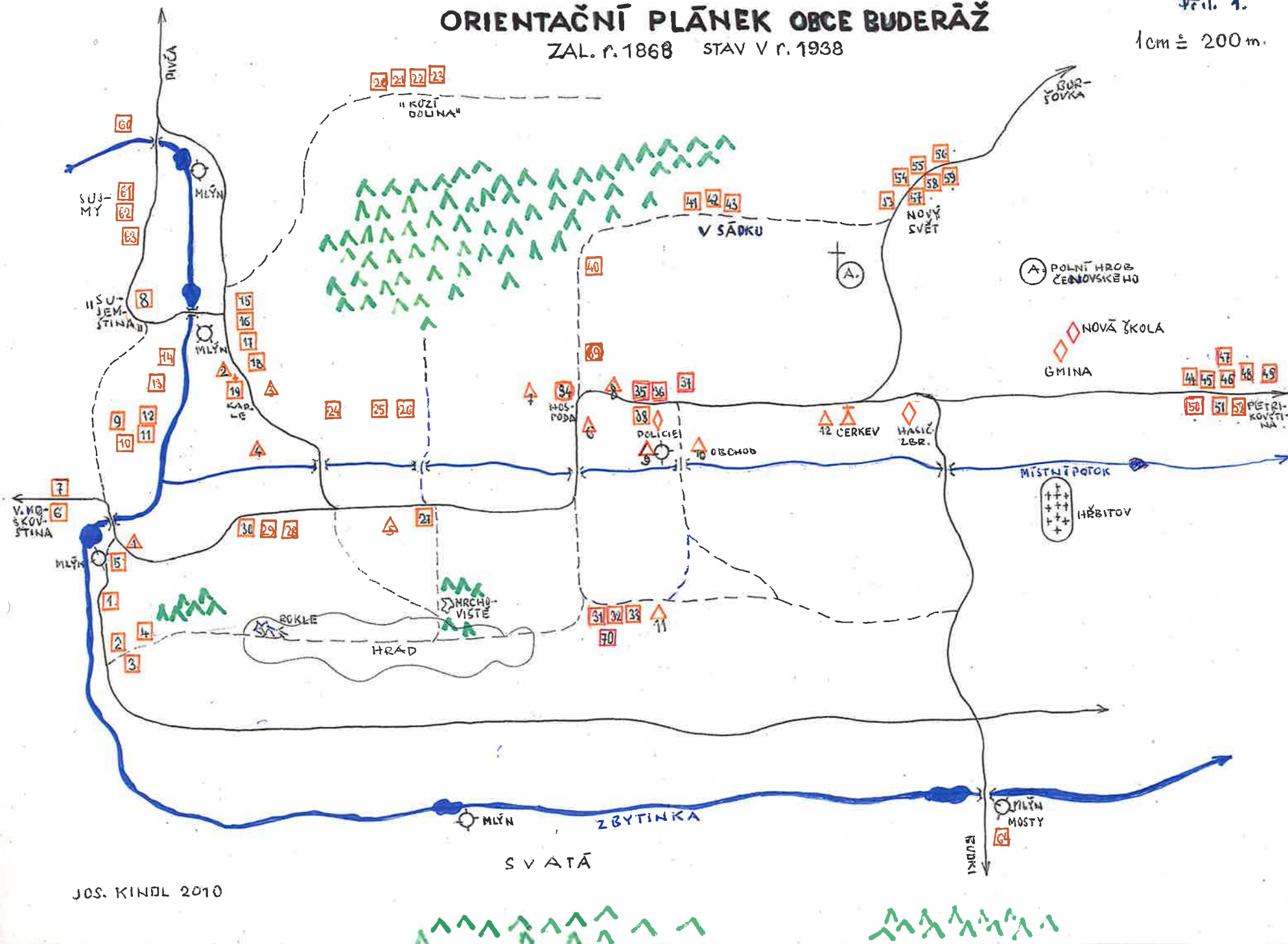
1. Orientační plánec obce Buderáž. Stav v roce 1938
2. Časový vývoj počátku osídlování Ruska Čechy
3. Fotografie Buderážských a jejich přátel před "NÁSTUPEM", jaro 1944
4. Fotografie hochů v uniformách
5. Fotografie Sáša Vyhnálek a Pepa Anderle

ORIENTAČNÍ PLÁNEK OBCE BUDERÁŽ

ZAL. r. 1868 STAV V r. 1938

Pril. 1.

1cm = 200m.

Příloha č. 2:Časový vývoj počátku osídlování Ruska Čechy

Rok	Událost	Vztahuje se k
1861	Zrušení poddanství selského lidu	Ruská říše
1863	Prodej půdy polské šlechty ve velkém	Oslabení vlivu polské šlechty v Rusku
1866	Konec Prusko-Rakouské války	Start stěhování ve velkém
1863	Nastěhování prvních 17 rodin do Volyňské gubernie	Počátky pol. -obchod. jednání. Obec=Luthardovka, újezd Dubno
1865	Zákaz nákupu půdy na j.z. Ruska	Omezení vlivu polské katolické šlechty
1867	Národopisná výstava v Moskvě účast české kult., spol. a obchodních organizací	František Příbyl z Třeboně, Josef Olič z Řevničova
1868	Založení obce Hlinska Založení obce Podcurkova	128 rodin z Čech 135 rodin z Čech
1868-69	Další osídlování Volyně	1.Ulbárov 2.Mirohošť, 3.Jezírko 4.Volkov 5.Sedmiduby 6.Malín 7.Kvasilov 8. Matrinovka 9. Staré Teremno 10. Buderáž
1868-69	Založení obcí Podhajce, Podlisky, Pokosy, Račin, Velká Horbaš	449 rodin
1870	Ukaz- nařízení o ruském občanství	Volno od daní tzv. nábož. Svoboda
1870	Zřízení 3 českých volostí /okresů/-české samosprávy Hlinsko, Dubno/sídlo Buderáž,/Luck	Zvládnutí zařazení do spol. Organ. úkoly z ruštiny
1872	Založení 4. české volosti	Kupičov, stařešina, Svoboda
1870 /1910-14/	Založení 1. Sokol. jednoty D t t o dalších	Mirohošť, Semiduby, Dubno, Rovno, Žitomír, Kvasilov
1870	Hromadná přísaha Čechů v	Ovlivňování slovanských

	Dubně /24.9./	vztahů a pravoslaví
1879	Vládní výnos o udělování občanství, přednost pravoslaví a husitství	Zvýhodnění při nákupu půdy
1891	Zrušení českých volosti, poruštění českých škol, likvidace české husitské církve	Změny ve spol. a kult. životě
1905	Carský manifest o náboženské svobodě	Pohyby a změny v zařazování k církvím

1. řada sedících z leva:

1. Pěchota Vlád'a, 4. Kodejška z Buršovky s trumpetou, 5. Šatava z Buršovky s klarinetem

2. řada sedících z leva:

1. Kubelka Josef s heligónem, 4. Vyhnálek Franta s trumpetou, 7. Ráček Josef s trombónem, 8. Blažek u bubnu.

1. řada stojících z leva:

1., 2., 4., děvčata Pluhařova v angorských čepicích, 3. Vyhnálek Saša.

1. řada stojících z prava:

3. Hlaváč Vlád'a.

2. řada stojících z leva:

5. Pěchota Franta s praporem, 7. Dvorčuk Václav, 8. Ráček Josef.

3. řada stojících z leva:

5. Dědouch Bohouš s bílou šálou.

Poslední řada z prava:

5. Vyhnálek Alois?, 7. Šejna Václav.

Poslední řada z leva:

3. Svoboda, 4. Šimert Vlád'a s čepicí na stranu.

Příloha č. 4: Hoši v uniformách

Josef Kindl (1898 - 1939)
Skoro Čs. legionář

Václav Kindl (1904 - 1937)
Polska Armia honorowa

Sáša Vyhnálek (1925 - 1975) a Pepa Anderle z Buršovky (1925 -),
než začaly útoky v roce 1944.